

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

STUDENT: Ivan Skenderović, 6957

**USTAV KAO TEMELJNI IZVOR USTAVNOG
PRAVA**

ZAVRŠNI RAD

Požega, 2017. godine.

VELEUČILIŠTE U POŽEGI
DRUŠTVENI ODJEL
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

USTAV KAO TEMELJNI IZVOR USTAVNOG PRAVA

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA OSNOVE USTAVNOG PRAVA I

MENTOR: dr. sc. Mirela Mezak, prof.v.š.

STUDENT: Ivan Skenderović

Matični broj studenta: 6957

Požega, 2017. godine.

SAŽETAK

Cilj završnog rada je proučiti i analizirati Ustav kao temeljni izvor ustavnog prava. Sukladno navedenom, na samom početku biti će objašnjeni najvažniji pojmovi i termini vezani za rad te opisati pravni i politički status Ustava. Zatim će biti istražen, objašnjen i analiziran odnos ustavnog prava s drugim granama prava te potkrijepljeno primjerima. Opisane su najznačajnije vrste ustava za pravni poredak određene države počevši od materijalnog i formalnog do pisanog i nepisanog, fleksibilnog (meki) i nefleksibilnog (tvrđi) ustava, itd. Međutim, kako analiza grana prava uvijek počinje obradom pojma i sadržaja ustavnog prava te budući ono u sustavu prava zauzima najznačajniji položaj, biti će definirani izvori ustavnog prava jer bez tih normi nema niti analize ostalih grana prava. Dakako, kako bi pravni sustav bio što stabilniji i kako načini mijenjanja ustavnog teksta imaju važnu ulogu, biti će pojašnjene moguće revizijske opcije ustavnog teksta.

Ključne riječi: Ustav, grane prava, vrste ustava, izvori ustavnog prava, revizija ustava

SUMMARY

The aim of the final thesis is to study and analyse the Constitution as the basic source of the Constitutional Law. Accordingly, in the very beginning there will be explained the most important concepts and terms in connection with the thesis and described the legal and political status of the Constitution. Further there will be researched, explained and analysed constitutional law – other branches of law relations and everything will be substantiated by examples. There have been described the most important types of Constitutions for the legal order of the specific state, beginning with the material and formal, written or unwritten, flexible (soft) and inflexible (hard) Constitutions, etc. However, since the analysis of every branch of law always starts with the elaboration of the term and the content of the Constitutional Law, whereas it takes the most important place in the legal regime, there will be defined the sources of the Constitutional Law, for without these norms, there wouldn't exist the analysis of other branches of law. Certainly, in order to make legal regime as stable as possible, and since the altering of the Constitutional wording has very important role, there will be explained possible unequivocal options of the Constitutional wording.

Key words: Constitution, branches of law, types of constitution, sources of the Constitutional Law, constitutional revision

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PRAVNI I POLITIČKI STATUS USTAVA	2
3. ODNOS USTAVNOG PRAVA I DRUGIH GRANA PRAVA	7
3.1. Odnos ustavnog prava i obiteljskog prava	8
3.2. Odnos ustavnog prava i radnog i socijalnog prava	9
3.3. Odnos ustavnog prava i građanskog prava	10
3.4. Odnos ustavnog prava i upravnog prava	12
3.5. Odnos ustavnog prava i kaznenog prava	13
3.6. Odnos ustavnog prava i međunarodnog prava	16
4. VRSTE USTAVA	19
5. IZVORI USTAVNOG PRAVA	21
6. REVIZIJSKE OPCIJE USTAVNOG TEKSTA	25
7. KRITIČKI OSVRT NA SADAŠNJE USTAVNO UREĐENJE REPUBLIKE HRVATSKE	28
8. SHEMATSKI PRIKAZ USTAVA	36
9. ZAKLJUČAK	37
10. LITERATURA	38

1. UVOD

Tema završnog rada je „Ustav kao temeljni izvor ustavnoga prava“. Na sustavan, opširan i jezgroviti način u radu, obrađen je prikaz relevantnih spoznaja koje zaokružuju istinu o statusu ustava na pravni i politički sustav, a na koncu i ljudska prava, a i život ljudi određene društvene zajednice. Tu zajednicu, najpreciznije determinira ustavno pravo, taj odnos između društva i pojedinca te slobode za koje se bori i autoritet koji izgrađuje. Pa stoga, pravni i politički status ustava zaokružuje cjelinu i može se reći „ako je pravo armatura društva, Ustavno pravo predstavlja njegovu matricu“. Isto tako, nema sumnje kako su organizacija državopravnog poretka te sloboda i prava građana dva glavna predmeta ustavnih normi pa će se i to inkorporirati. S obzirom na širenje socijalizacije i napredovanjem društva događaju se, promjene u državnom ustrojstvu i društvu općenito, koje dovode do nikad složenijih društven –političkih odnosa pa zahtijevaju stvaranje novih pravnih grana te će se, prema tome, iz raznolike znanstvene i stručne literature, zakona i Ustava Republike Hrvatske preuzeti činjenice i objasniti osebujan odnos ustavnog prava i drugih grana prava. Počevši od odnosa ustavnog prava i obiteljskoga prava koje zauzima značajan položaj u sustavu prava budući tamo postoje prisutni svi elementi „vlasti“. Potom, odnos ustavnog prava te radnog i socijalnog prava, preko građanskog prava, do odnosa s upravnim, kaznenim i na kraju, s međunarodnim pravom. Budući je donošenje ustava u svakoj državi određeno drugačijim okolnostima, biti će opisane i objašnjene sve vrste ustava. I to: pisani i nepisani ustavi, fleksibilni i nefleksibilni, republikanski i monarhijski, predsjednički i parlamentarni te federalni i unitarni ustavi. Također, biti će navedeni i ostali mogući oblici ustava u svijetu. Dalje u radu biti će obrađena, hijerarhijski, podjela izvora ustavnog prava u Republici Hrvatskoj te definiran svaki izvor. Kako bi sustav funkcionirao, mora se razumjeti i preuzeti skup svih pravnih normi koje postoje u nekoj državi, a one se nalaze u ustavu kao najvišem i najjačem općem pravnom aktu, na što su ukazali mnogi autori pa se stoga i „rađaju“ pravni oblici u kojima se donose norme ustavnog prava, a nazivaju se izvori ustavnog prava. Uza ovo, u pravnoj terminologiji promjena ustava stavlja se pod termin revizija ustava. Biti će objašnjena i revizija, koji su načini mijenjanja ustava. Uza sve navedeno, objašnjeno, definirano i analizirano dobiti će se jasna slika ustava kao temeljenog izvora ustavnog prava u više međusobno povezanih cjelina te dati kritički osvrt na sadašnje ustavno uređenje Republike Hrvatske. A radi lakše predodžbe u radu je shematski prikaz ustava.

2. PRAVNI I POLITIČKI STATUS USTAVA

Prije svega, imajući na umu kako je najznačajniji politički dokument određene države ustav te kao takav, temelj i okvir pravnog sustava i on kao najviši pravni akt propisuje osnovna načela, ustroj i djelovanje političkog sustava, Smerdel & Sokol (2007) u svom radu navode ustavotvorca, kada donosi ustav, mora točno znati što politički želi postići određenim propisima i o tome ovisi njegova formulacija u konačnici. Dakle, opće poznato je kako ustav u sustavu prava zauzima najznačajniji položaj te ustavotvorac njime želi postići ciljeve organizacije vlasti, ograničenja vlasti te proklamira slobode i prava građana.

Osim toga, u radu Bačića (2012) smatra se kako, predmet ustavnog prava može se jednostavno definirati kao juridičko ograničavanje političkih fenomena. Navedene su dvije moguće definicije politike: restriktivna i ekstenzivna. Iza restriktivne prikazano je dvojako značenje. U prvom smislu politika označava akciju, program ili misiju koju imaju čovjek, vlada, država. Govoreno je, npr. o ekonomskoj politici aktualnog predsjednika vlade, itd. U drugom smislu, politika karakterizira aktivnosti ili posebno područje odnosa između različitih aktivnosti ili sektora u jednom društvu. Dakle, politika *stricto sensu* označava specijaliziranu aktivnost, aktivnost manjine ili aktivnost političke klase ljudi. Dakle, prema ovom autoru, pravo sistematizira stanje i položaj čovjeka. Ustavno pravo, pak, još preciznije determinira odnose između pojedinaca i društva, između slobode za koju se bori i autoriteta koji izgrađuje. „Ako je pravo armatura društva, Ustavno pravo predstavlja njegovu matricu“. Bačić (2012:13). Isto tako, u radu Bačića (2012) ukazuje se i na dva karakterna politička aspekta. Prvi je različitost, a drugi racionalnost. U kontrastnom karakteru politike, dakle, poput boga Janusa i politika pokazuje dva lica. Prvo predstavlja zajednicu, a drugo predstavlja odvojenost. S jedne strane, postoji zajednica koja je inherentno stanje ljudi, a s druge strane postoji stalna težnja prema promociji pojedinca. Dakle, politika participira u odvajanju pojedinca, ali nastoji i održati društvo na okupu. Politika to može jer se unutar nje manifestira sila, jedna posebna vrsta energije koja naziva se, vlast. Upravo se vlast u konkretnim odnosima u društvu, zajednici, među ljudima, manifestira u odnosima nejednakosti, dakle hijerarhijskom odnosu između onih koji provode vlast i onih, a ti su najbrojniji, koji se toj vlasti pokoravaju. Dakle, postoje oni koji društvo vode i oni koji su vođeni. Potom, o racionalističkom karakteru politike, treba se reći kako ustavno pravo ima za svoj predmet normiranje političke aktivnosti. Ustavno pravo se, dakle, situira u perspektivi normativnog, ono postavlja pravila političke igre i distribuira uloge između različitih aktera. I takvo je stanje rezultiralo uspostavom, i to najčešće u pisanoj formi, kodeksa poželjnog vladanja koji

je dobio i svoje posebno ime: ustav. Dakle, politika ističe značaj pravne norme, prava i zakona.

U svom radu Smerdel & Sokol (2007) smatraju kako se ustavno pravo ne može odvojiti od politike. Štoviše, ukazano je kako ustavno pravo je političko pravo. Međutim, ustavnopravni propisi, u pravilu, nikad ne normiraju svu dinamiku i sve elemente političkog sustava konkretnog društva i države. Izvan ustavnih struktura djeluju i ostaju brojni razvijeni politički odnosi i institucije, kao što su interesne skupne, političke stranke, javno mnijenje te politički i ideološki sustavi vrijednosti. Političke znanosti studiraju navedeno te u tom smislu političke znanosti i ustavno pravo, ipak se sadržajno međusobno dopunjuju, ali i u velikoj mjeri obuhvaćaju isti predmet izučavanja. Dalje, pisano je, kako su jedno formalni ustavni propisi, a drugo je stvarnost, odnosno njihova primjena u praksi. Katkad je već na prvi pogled očito kako formalni propis ne može odgovarati stvarnom stanju. Zbog toga valja reći kako sankcije nisu propisane u samim ustavnim normama. Perić (1994) u svom radu smatra kako pravna sankcija nije kod najviših državnih normi (ustavnih normi) uočljiva. Zbog toga mnogi teoretičari zaključuju kako najviše državne norme nemaju pravno značenje ili da su pravno nesavršene, odnosno nepotpune. Oznaku „nepotpunosti“ kao tipičnoj karakteristici ustavnih normi dao je H. Kelsen:

Norme koje trebaju primjenjivati sudovi i drugi organi koji primjenjuju pravo, nisu nezavisne i potpune norme jer ustavne norme reguliraju stvaranje općih normi koje primjenjuju ti instituti. Dakle, te norme, sastavni su dio svih pravnih normi koje trebaju primjenjivati i drugi organi. Zbog tog razloga, ustavno pravo ne može se navesti kao primjer pravnih normi koje ne propisuju nikakvu sankciju. U svojoj organskoj vezi, norme ustava jesu pravo u materijalnom smislu s onim normama koje propisuju sankciju i koje su stvorene na osnovu onih pravnih. „U statičkom predstavljanju prava, više norme ustava su takoreći, projicirane kao dijelovi u niže norme“. (Perić, 1994 navedeno u Kelsen, 1951: 147). Dakle, činjenica kako najviše pravne norme nemaju navedenu sankciju navelo je neke teoretičare na zaključke kako one nisu ustavne norme, odnosno nisu pravne naravi. S druge strane, za jedno shvaćanje taj argument nije bitan. Za njega je bitno pitanje postoji li organ koji može sankciju naknadno odrediti i osigurati kazneno izvršenje zbog prekršaja ustavnih normi. Isto tako, i ovdje se razlikuju dvije situacije. Prva je kad ustavne norme krši pravni subjekt (građanin, državni organ, organizacija, itd.) koji nije najviši organ i druga situacija je kad ustavne norme krši najviši državni organ, odnosno suvereni organ te dolazimo do poveznice s tvrdnjama kako politika dijeli. (Perić, 1994) smatra kako u prvoj situaciji nema nikakve stvarne prepreke za naknadno određivanje sankcije i provođenje od strane određenog državnog

organa. Tim više, što je ustav razrađen i detaljiziran u nižim pravnim propisima (zakonima, uredbama, rješenjima, odlukama, itd.), pa povreda ustava znači i povreda nižeg pravnog propisa, za koju redovito, postoji i sankcija. Bitno je, kako u toj situaciji, dakle, postoji tijelo koje može naknadno odrediti sankciju i osigurati njezino izvršenje. Zbog toga se ustavnim normama, koje se upućuju toj kategoriji adresata, ne može odreći pravni karakter. Dakle, takav organ u drugoj situaciji ne postoji. U tom slučaju ustavne propise krši najveći organ u državi, tj. suvereni organ. Ako bi nad njim postojao neki viši organ koji bi mu odredio pravnu sankciju i osigurao protiv njega kazneno izvršenje zbog kršenja ustavnih propisa, onda bi taj organ postao najveći i suveren, a prvi organ bi to prestao biti. Suvereni organ ne može iznad sebe imati viši organ, slikovito rečeno vlast koja nema „koga slušati“. Prema tome, pravna sankcija i kazneno izvršenje na njega se ne može primijeniti. Zaključuje kako pravnu odgovornost za kršenje ustavnih propisa, ne može imati suvereni organ. Kad bi takvu odgovornost imao, ne bi više bio suveren. Ali, suvereni organ može za kršenje ustavnih propisa imati odgovornost druge vrste. Naime, on može tim kršenjem izazvati negativne političke posljedice, prema tome, može biti politički odgovoran. Budući ta odgovornost može negativno utjecati na stabilnost njegove političke vladavine i, praktički, biti jednako značajna kao i kad bi bila pravna, a moguće i još značajnija postupci se suverenog organa, dakle, kreću u relativnoj, a ne apsolutnoj slobodi. Kao zaključak gore navedenog problema, obrađeno je, kako pravne norme mogu biti bez sankcije, ali ne mogu biti bez držanog organa koji bi sankciju naknadno odredio i osigurao kazneno izvršenje. I prema tome, vidi se kolika povezanost i funkcionalna međuovisnost postoji između pravnih normi i državnih organa. Iz navedenog proizlazi, kako se ustavnim propisima, tzv. najvišim propisima u državi, u odnosu na suvereni organ, ne može redoviti priznati pravno značenje. Nedvojbeno je, kako u odnosu na druge državne organe i građane imaju pravno značenje. Ali, suvereni organ za kršenje propisa ne prima pravnu sankciju već samo političku, zato što ustavni propisi za suvereni organ su više politički propisi. Nimalo nije čudna činjenica, ako se istakne, kako čitav sustav i pravni poredak počiva na nekoliko načela, odnosno ustavnih propisa, koja su i političke prirode. To i potvrđuje istinu kako je opći politički plan vladajuće grupe i njezine političke akcije ostvariv kroz pravo. Dakle, potvrđeno je, kako su država i pravo najvažnija sredstva politike.

Gore navedeno više se odnosi na same pravne propise. U radu Smerdela & Sokola (2007) ukazano je kako svako pravo je izraz određene politike. Naime, gotovo je svaki pravni propis, pravna transpozicija određenog šireg ili užeg društvenog interesa s obzirom na to da se on manje ili više demokratski (dakle, to ponajprije ovisi o tome da li se u slučaju

suprotstavljenih pojedinačnih, odnosno skupnih interesa odluka odnosi dominacijom jednog interesa ili kompromisom) dakako, odgovarajućim političkim procesom, unutar kojeg kao aktivni subjekti što ga stvarno, iako ne i formalnopravno, oblikuju, sudjeluju interesne skupine i političke stranke, artikulira i integrira u cjelinu političkog sustava određene države. Prema tome, pravo je, uz sve ostalo, uvijek i rezultat odgovarajućeg političkog procesa ili drugim riječima, svaki pravni propis istodobno je, ako se uzima u obzir društveni aspekt njegova donošenja, manje ili više politička odluka. Iznoseno upućuje na zaključak, kako se stoga stvaranje prava ili uže određenog pravnog propisa uvijek može promatrati te znanstveno izučavati i kao donošenje političke odluke. Ta povezanost prava i politike već u nastanku prava, nedvojbeno čini potrebnim zajedništvo pravnih i političkih znanosti.

Kako bi bila djelotvorna, svaka politička vlast nastoji ostvariti što širi konsenzus, odnosno suglasje svih pripadnika društva kojima, bez obzira na njihove skupne i pojedinačne interese upućuje svoje odluke. Politička vlast nastoji što više svojih odluka provesti bez fizičke, odnosno bez ikakve prisile, na način da što više građana i drugih subjekata odluke prihvati dobrovoljno. Ta svrha može biti ostvarena što potpunijim stupnjem legitimiteta, a pravni sustav kao gotovo sinonim njezine legalnosti jedan je od osnovnih sredstava kako bi to postigla. I prema mišljenju Smerdela & Sokola (2007) ta činjenica povezuje pravo i politiku te nužno upućuje pravnu i političku znanost jednu na drugu.

Perić (1994) smatra kako ustavi različitih zemalja uvijek uključuju neke neizostavne elemente. Ti neizostavni elementi reguliraju osnovne odnose između države organizacija koje djeluju na njenom teritoriju, ali i izvan njega uključujući odnose svojih i nekih stranih građana. Nadalje, u ustavu se uvijek, redovito na početku njegovog sadržaja iznose neka politička načela ili ciljevi na kojima je on utemeljen. Ustav je, u stvari, program vladanja i vlasti. Razlog za ovakvo mišljenje vjerojatno se može pronaći u činjenici, što se u Ustavu Republike Hrvatske otvoreno ističe politički sustav, status građanina, osnovna pravna i politička načela, prava i dužnosti građana, odnosi države prema organizacijama i prema subjektima međunarodnog prava. U ustavu se, zatim, normiraju postupci kako će se mijenjati ili donositi novi ustav i kako će se mijenjati i donositi zakoni. Određuje se glavni grad Republike Hrvatske, zastava i grb, himna Republike Hrvatske, itd. Sve to je normirano u glavama, odjeljcima i pododjeljcima. Sadržaj Ustava Republike Hrvatske, u glavama, izgleda ovako: izvorišne osnove, temeljne odredbe, zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda, ustrojstvo državne vlasti, Ustavni sud Republike Hrvatske, mjesna, lokalna i područna (regionalna) samouprava, međunarodni odnosi, Europska unija, promjene ustava i završne odredbe. Dakle, kod političkih znanosti i ustavnog prava nailazi se na isti predmet

znanstvenog interesa. Zbog toga, kaže se, kako je ustavno pravo zapravo političko pravo jer političke institucije i ustavno pravo proučavaju politički sustav i institucije koje postoje u sklopu određene države. Treba reći, kako političke znanosti sustav promatraju s težištem na realnost, odnosno zbilju, dok ustavno pravo proučava pravnu sliku političkih institucija onako kako bi morale djelovati.

Smerdel & Sokol (2007) smatraju kako su jedno formalni ustavni propisi, a drugo je stvarnost, odnosno njihova primjena u praksi. Nekada je već na prvi pogled očito kako formalni propis ne može odgovarati stvarnom stanju i kako to neće „proći“ u zbilji. Oni tako, u svome djelu ističu, kako je svakome pravniku već na prvu bilo očito kako ustavni model tako zvanog delegatskog sustava, kako je to bilo uređeno Ustavom FNRJ iz 1974., tehnološki nemoguće primijeniti. Ali isto tako, da bi se utvrdio odnos i eventualni nesklad između onoga što bi prema ustavnim propisima trebalo biti i onoga što u stvarnosti i jest, najčešće je potrebno istražiti primjenu određenih propisa. Pisano je, kako se samo tako, primjerice, može utvrditi da zbiljski sustav parlamentarne vlade u suvremenim demokracijama ne karakterizira ravnoteža između parlamenta i izvršnih tijela, odnosno drugim riječima, između Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske, kako bi to prema ustavnim propisima trebalo biti, već nadmoć izvršnih tijela. Navedeno upućuje na zaključak kako se suvremeno ustavno pravo u svom znanstvenom interesu ne bi trebalo i ne bi smjelo ograničiti na proučavanje političkih institucija i djelovanja mehanizama vlasti isključivo kroz pravne propise. Obradeno je, kako na taj način, moguće je stvoriti pravne konstrukcije što u stvarnosti uopće ne postoje. Razlog za ovakvo mišljenje vjerojatno se može pronaći u činjenici što ustavno pravo i političke znanosti počivaju u osnovi na istom predmetu proučavanja.

3. ODNOS USTAVNOG PRAVA I DRUGIH GRANA PRAVA

Analiza grana prava uvijek počinje s obradom pojma i sadržaja ustavnog prava. Tako će se postupiti i u ovome radu.

Uzimajući u obzir sve do sada izneseno, može se zaključiti kako je ustavno pravo grana prava koja se višestruko razlikuje od svih drugih grana određenog pravnog sustava. Okvir cjeline pravnog sustava određuju norme ustavnog prava, napose one iz prve skupine i određuju osnovicu njegova sadržaja. Sve one norme kojima se uređuju slobode, prava i dužnosti čovjeka i građanina, ali i mnoge druge norme iz druge i treće skupine, prema svom sadržaju, nisu samo norme ustavnog prava već i norme još jedne ili čak više grana prava unutar pravnog sustava određene države. Pa shodno tome, Smerdel & Sokol (2007) u svom radu ukazuju na razliku njegovog položaja unutar ustavnog prava od mjesta i položaja unutar drugih grana prava. Prema tome mišljenju, u ustavnom pravu takva norma je početna i završna jer se u njemu pobliže ne razrađuje, ali je unutar druge grane prava osnovna i početna iz koje se razradom izvodi i oblikuje niz posebnih normi što je uvjet njezine primjene.

I već u temeljnim odredbama Ustava Republike Hrvatske propisano je: „Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav najviše su vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava“. Ustav Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14).

Slijedom navedenog, objasniti će se na primjerima iz hrvatskog ustavnog uređenja, dakle, ustavnih normi, ovaj osebujan odnos ustavnog prava i drugih grana prava, ali samo onih koje su najznačajnije u sustavu ili su najčešće upotrebljavane. Nakon objašnjenog, prikazani su, primjeri za određene pravne grane.

3.1. Odnos ustavnog prava i obiteljskog prava

Ustav kao temeljni akt države definira odredbe o obitelji. Dakle, odredbe o obitelji nalaze se u skupini koja normira zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ustavom Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14) propisano je, u dijelu gospodarska, socijalna i kulturna prava, kako je obitelj pod osobitom zaštitom države, kako država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojanstven život. Sukladno tome, u istoj skupini Ustav propisuje u dijelu osobne i političke slobode i prava kako se svakom čovjeku i građaninu jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. Također, normirano je kako su roditelji dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu samostalno odlučivati o odgoju djece, ali, isto tako, djeca su dužna brinuti se za stare i nemoćne roditelje. Članak 64. stavak 2. propisuje: „Roditelji su odgovorni osigurati pravo djetetu na pun i skladan razvoj njegove osobnosti“. (Ustav Republike Hrvatske, NN 85/10, 05/14). Ova norma početna je i završna norma Ustava Republike Hrvatske, ali ona je osnovna i početna norma obiteljskog prava i prema tome, Obiteljski zakon (NN 103/15) u trećem dijelu, odnosno skupini, Pravni odnosi roditelja i djece i mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece propisuje čitav niz normi. Te u Dijelu dva, Prava djeteta i pravni odnos roditelja i djeteta iste skupine propisuje obveze. Radi se o sljedećim odredbama Obiteljskog zakona (NN 103/15, čl. 94. stavak 1 – 5.): ovisno o djetetovim interesima, umjetničkim, sportskih, tehničkim i drugim, roditelji su dužni prema svojim mogućnostima poticati isto te omogućiti daljnje obrazovanje svog djeteta. Roditelji ne smiju prisiljavati dijete na obrazovanje koje nije u skladu s njegovim sposobnostima i sklonostima. Nikako roditelji ne smiju tjelesno kažnjavati dijete, primjenjivati psihičku prisilu i postupati ponižavajuće prema njemu te su ga dužni štiti od takvog postupanja drugih osoba. Isto tako, odgoj djeteta mora biti u skladu s njegovom dobi i zrelošću te s pravom djeteta, bez sankcija, na slobodu savjesti, vjerskog i drugog uvjerenja. Obiteljski zakon (NN 103/15) propisuje dužnosti i odgovornosti roditelja odazvati se pozivu odgojno-obrazovne ustanove ili sastancima u vezi s odgojem i obrazovanjem djeteta.

Prikazano je, kako obitelj, možda je najsloženija grupa koja temelje crpi iz Ustava Republike Hrvatske. Pravna literatura i znanstveni članci, često govore, kako je ona osnovna stanica čitavog društva te kako, zapravo, stanje u društvu dobrim dijelom ovisi o činjenici kakvo je stanje u obitelji. Prema gore navedenom, primjećuje se, kako su u njoj prisutni moralni, ekonomski, društveni, pravni i drugi čimbenici. Stoga, može se zaključiti, kako je

obitelj vrlo bitna grupa za društvo i državu, vezano uz mišljenje kako je život u obitelji pripremno razdoblje za život u državi odnosno javni život.

3.2. Odnos ustavnog prava i radnog i socijalnog prava

Teoretičar Perić (1994) u svom radu polazi od činjenice kako je glavni supstrat ljudski rad te budući je Republika Hrvatska i socijalna država jasno je kako posebnu regulativnu pozornost zakonodavac mora posvetiti svim društvenim odnosima gdje je podloga, odnosno osnova ljudski rad.

Imajući to na umu, odnos radnog i socijalnog te ustavnog prava očituje se kroz ustavna načela, u skupini ustavnih normi o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda čovjeka i građanina koje su u izravnoj vezi s ekonomskim i socijalnim pravima, odnosno radnim pravom. Ustav Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14) u glavi III „Gospodarska, socijalna i kulturna prava“, proklamira načelo prava na rad i slobode rada. Svatko slobodno bira poziv i zaposlenje i svakomu je pod jednakim uvjetima dostupno svako radno mjesto i dužnost. Svakom zaposlenom jamči pravo na zaradu kojom sebi i obitelji može osigurati dostojanstven život. Također, propisuje kako se radno vrijeme određuje zakonom, kako svaki zaposleni ima pravo na tjedni odmor i plaćeni godišnji odmor i tih se prava ne može odreći, kako zaposleni mogu imati udjela pri odlučivanju u poduzeću i drugo. Radi zaštite svojih gospodarskih i socijalnih interesa, Ustav, propisuje kako svi zaposlenici imaju pravo osnivati sindikate i slobodno u njih stupati i iz njih istupati, odnosno drugim riječima, pravo sindikalnog organiziranja i djelovanja. Nadalje, jamči pravo na štrajk koje se može ograničiti zakonom, zabranjen je prisilni i obvezatni rad i drugo. Isto tako, propisano je kako država slabim, nemoćnim i drugim, zbog nezaposlenosti ili nesposobnosti za rad, nezbrinutim osobama i drugim, osigurava pravo na pomoć za podmirenje osnovnih životnih potreba. Jamči se pravo zaposlenih i članova njihovih obitelji na socijalnu sigurnost i socijalno osiguranje. Ovome treba nadodati kako Ustav svakom jamči pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu sa zakonom. Propisano je člankom 61. stavkom 1. Ustava: „Jamči se pravo na štrajk“. (Ustav Republike Hrvatske, NN 85/10, 05/14). Ova norma početna je i završna norma jer se pobliže ne razrađuje ustavom, ali zato je ona početna norma Zakona o radu, koji u Glavi IV. Odjel 7 razrađuje ovu normu. Radi se o sljedećim odredbama Zakona o radu (NN, 93/14):

- zbog neisplate plaće, dijela plaće, odnosno naknade plaće, ako nisu isplaćene do dana dospijea, sindikati imaju pravo pozvati na štrajk i u svrhu promicanja gospodarskih i socijalnih interesa svojih članova provesti ga,

- u skladu s posebnim propisom u kojima je utvrđena reprezentativnost za kolektivno pregovaranje i sklapanje kolektivnog ugovora, sindikati imaju pravo pozvati se na štrajka i provesti ga u slučaju spora o sklapanju, izmjeni ili obnovi kolektivnog ugovora,
- štrajk solidarnosti mora se najaviti poslodavcu kod kojeg se taj štrajk organizira. Općenito štrajk se mora najaviti poslodavcu, odnosno udruzi poslodavca protiv koje je usmjeren,
- ako je postupak mirenja predviđen Zakonom, štrajk se ne smije započeti prije okončanja postupka mirenja, odnosno prije provođenja drugog postupka mirnog rješavanja spora o kojemu su se stranke sporazumjele,
- štrajk solidarnosti se smije započeti bez provedbe postupka mirenja, ali ne prije isteka roka od dva dana od dana početka štrajka u čiju se potporu štrajk organizira,
- način provođenja štrajka, razlozi, mjesto, dan i vrijeme početka štrajka moraju se naznačiti u pismu kojim se štrajk najavljuje.

Iz ovoga primjećuje se, kako ustavno pravo, samo jednom normom, odnosno odredbom u radnom i socijalnom pravu izvodi čitav niz odredbi.

3.3. Odnos ustavnog prava i građanskog prava

Dati odredbu odnosno definiciju građanskog prava u sustavu pozitivnog prava nije sasvim jednostavan zadatak. Perić (1994) smatra kako postoje razlozi koji tome idu u prolog, a to su: izrazito se mijenja i kvaliteta i kvantiteta te grane prava, ispravan naziv te grane prava još nije dokraja riješen i utvrđen, također, osnovica uloga i značenje ovog prava još nije u pravnim sustavima, tako zvanih, socijalnih država do kraja određeno. U svom radu Klarić & Vedriš (2014) također smatraju, kako je građansko pravo vrlo opsežno te prema posebnim karakteristikama društvene odnose koji uređuju građansko pravo svrstavaju u nekoliko zasebnih skupina. Stoga, cijela se materija građanskog prava dijeli, sistematizira u nekoliko dijelova. Zbog različitih mišljenja postoje dileme pa se stoga susrećemo u relativnom smislu s jednom najspornijom granom prava što se tiče njezinog naziva i sadržaja.

Ustav kao temeljni i najviši pravni akt države određuje osnove koje u pravilu sadrže mali broj odredaba, ali one imaju prvorazredno značenje za građansko pravo. Već se u temeljnim odredbama Ustava Republike Hrvatske (NN 85/2010) propisano je, nepovredivost vlasništva kao jednu od temeljnih vrednota ustavnog poretka i temelj za tumačenje Ustava.

Dakle, jamči se pravo vlasništva. Nadalje propisano je, kako općem dobru dužni su pridonositi nositelji vlasničkog prava i njihovi korisnici. Isto tako, strana osoba može stjecati, uz uvjete određene zakonom, pravo vlasništva. U korelaciji s tim, jamči se pravo nasljeđivanja. Nadalje, kao temelj gospodarskog ustroja Republike Hrvatske određena je poduzetnička i tržišna sloboda. Država, dakle, osigurava svim poduzetnicima jednak pravni položaj na tržištu. Zabranjuje se zlouporaba monopolskog položaja određenog zakonom. Kako bih svi krajevi bili razvijeni, država potiče gospodarski napredak i socijalno blagostanje građana i brine za razvitak istog. Proklamira se norma kako se prava stečena ulaganjem kapitala ne mogu umanjiti zakonom niti drugim pravnim aktom. S druge strane, inozemnom ulagaču jamči se slobodno iznošenje dobiti i uloženog kapitala. Radi zaštite interesa, zakonom je moguće ograničiti ili oduzeti vlasništvo, uz naknadu tržišne vrijednosti, naravno ako je u interesu Republike Hrvatske. Ali, poduzetnička se sloboda i vlasnička prava mogu iznimno ograničiti zakonom radi zaštite interesa i sigurnosti Republike Hrvatske, prirode, ljudskog okoliša i zdravlja ljudi. Podrobnije o toj materiji regulira niz zakona, a od posebne važnosti su: Zakon o parničnom postupku, Zakon o obveznim odnosima, Zakon o nasljeđivanju, Zakon o osnovnim vlasničkopravnim odnosima i tako dalje.

Kao primjer, navedene su, dvije odredbe iz Ustava Republike Hrvatske koje se sadržajno ne obrađuju u ustavu ali zato su one temelj obrade u građanskome pravu. Dakle, propisuje se člankom 48.: „Jamči se pravo vlasništva. Vlasništvo obvezuje. Nositelji vlasničkih prava i njihovi korisnici dužni su pridonositi općem dobru“. (Ustav Republike Hrvatske, NN 85/2010). Prema tome, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14) člankom 30. određuje kako je pravo vlasništva stvarno pravo na određenoj stvari te nositelj ima pravo svakoga drugoga od toga isključiti, i ima pravo sa tom stvari i koristima od nje činiti što ga je volja, naravno, ako to nije protivno pravima ni zakonskim ograničenjima. U granicama određenim zakonom vlasnik ima, među ostalim, pravo posjedovanja, uporabe, korištenja i raspolaganja svojom stvari. Isto tako, slijedeći članak, propisuje osnovna načela kojih se vlasnik mora pridržavati. Dakle, prilikom izvršavanja svog prava, dužan je obzirno postupati prema tuđim interesima koji nisu protivni njegovu pravu a osobito:

- radi otklanjanja štete koja nekome neposredno prijete, vlasnik ne može zabraniti, odnosno nije ovlašten zabraniti tuđe zahvate u svojoj stvari, a šteta koja prijete drugome nerazmjerno je veća od one što iz tog zahvata proizlazi za vlasnika, on je stoga samo ovlašten potraživati naknadu za pretrpljenu štetu,

- nitko, pa ni vlasnik, ne smije se služiti svojim pravom s ciljem smetnje ili nanošenja štete drugome,
- u slučaju poduzimanja tuđih zahvata na tolikoj visini ili dubini gdje vlasnik nekretnine nema nikakvog opravdanog interesa, ne može ih isključiti niti braniti.

Iz svega iznesenog može se zaključiti, kako ustavni propisi služe kao temelj razradi i obradi određene norme u drugoj grani prava.

3.4. Odnos ustavnog prava i upravnog prava

U normama ustavnog prava nalaze se odredbe koje se odnose na državnu upravu i to one kojima se uređuju načela njezine organizacije i funkcije, one kojima se određuje mjesto i uloga upravnih tijela u sustavu vlasti kao i odredbe kojima je definiran odnos u kojemu tijela državne uprave stoje prema drugim društvenim subjektima, iz čega se vidi kako upravno i ustavno pravo imaju svojih dodirnih točaka. „Iako je normama ustavnog prava obuhvaćen i dio predmeta upravnog prava, ipak je razlika među njima očita pa i razgraničenje upravnog i ustavnog prava ne bi trebala biti posebna poteškoća. Ustavom se, kao najvišim pravnim aktom zemlje, utvrđuju načela političkog i društveno – ekonomskog uređenja. Ustavnim se pravom, prema tome, utvrđuju i definiraju načela za sve pravne grane. U odnosu na upravno pravo, ustavnim su pravom utvrđene osnovne organizacije i položaj tijela državne uprave, a te osnove, koje služe kao rukovodno načelo, razrađuje dalje svojim posebnim normama upravno pravo“. (Borković, 2007:59).

U radu Smerdela & Sokola (2007) opisano je kako se može navesti niz primjera, no obrađeno je, jedan primjer iz prve i jedan iz druge skupine normi ustavnog prava. Ovo shvaćanje je prihvatljivo budući da, zbilja, postoji niz primjera odnosa ustavnog i upravnog prava te se može reći kako je cijela skupina ustrojstvo državne vlasti, mjesna, lokalna i područna (regionalna) samouprava i drugo, na neki način, zona upravnog prava. Prvi primjer: u Ustav Republike Hrvatske člankom 19. propisano je: „Pojedinačni akti državne uprave i tijela koja imaju javne ovlasti moraju biti utemeljeni na zakonu. Zajamčuje se sudska kontrola zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti“. Te dvije temeljne pravne norme Ustav, dakle, ne razrađuje. Međutim, kroz vrlo velik broj pravnih normi, posebno kad je riječ o drugoj od njih koja ustavno uvodi instituciju upravnog spora, one su temelj za zakonsku razradu u sklopu, dakako, upravnog prava. To je naziv za sudski nadzor zakonitosti akata, o čemu postoji čitav posebni Zakon o upravnim sporovima (NN 20/10, 143/12, 152/14, 94/16, 29/17) koji ima i više od stotine pravnih normi. Za drugi

primjer navedeno je u Ustavu Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14), člankom 117. stavkom 2. kako se određeni poslovi državne uprave mogu zakonom povjeriti pravnim osobama koje imaju javne ovlasti i tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Navedena se ustavna norma razrađuje u sklopu upravnog prava nizom zakonskih normi o lokalnoj samoupravi, kao i o sustavu državne uprave. Treći primjer, također, naveden je, u Ustavu Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14), člankom 93. stavkom 2. kojim je propisano, ako netko smatra da su, uslijed nezakonitog ili nepravilnog rada državnog tijela, tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i tijela s javnim ovlastima, ugrožena ili povrijeđena njegova ustavna ili zakonska prava, može podnijeti pritužbu ombudsmanu, odnosno pučkom pravobranitelju. Na osnovi ovih primjera odnosa normi ustavnog prava i normi upravnog prava može se navesti još desetke pa i više primjera istovrsnog odnosa odgovarajućih normi.

3.5. Odnos ustavnog prava i kaznenog prava

Budući, u pravnom poretku čine se djela koja su u skladu s pravnim poretkom, ali i ona koja su protivna njemu, moralo se zakonski regulirati ovo područje. Prije svega, prema mišljenju Branka Smerdela i Smiljka Sokola (2007) ustavno pravo i kazneno pravo već na prvi pogled su bitno različite grane prava. A „norme ustavnog prava, napose one iz prve skupine, određuju okvir cjeline pravnog sustava određene države i svih njegovih dijelova pa tako i kaznenog prava kao pravne grane u tom sustavu“. (Cvitanović, L. at. all: 33). Dva od temeljnih načela ustavnih normi iz skupine sloboda i prava čovjeka i građanina kojima se pravno štiti nepovredivost čovjekove slobode jesu da nema kaznenog djela niti kazne bez zakona (*nullum crimen sine lege et nulla poena sine lege*). Ta su načela u članku 31. stavak 1. Ustava Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14) ustavnopravno normira ovako: „Nitko ne može biti kažnjen za djelo koje prije nego je počinjeno nije bilo utvrđeno zakonom ili međunarodnim pravom kao kazneno djelo, niti mu se može izreći kazna koja nije bila određena zakonom. Ako zakon nakon počinjenog djela odredi blažu kaznu, odradit će se takva kazna.“ (Smerdel & Sokol, 2007: 14). Te se dvije temeljne pravne norme u Ustavu ne razrađuju, ali one su okvir i sadržajni temelj za zakonsku razradu u kaznenom zakonu kroz niz njegovih normi. Dokazano je, prema tome, kako te dvije pravne norme koje su istodobno norme ustavnog prava, ali i norme kaznenog prava, no njihov je položaj već na prvi pogled bitno različit u te dvije pravne grane.

Primjer razrade članka 31. Ustava Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14) u Kaznenom zakonu vezano za pokušaj kaznenog djela nalazi se u članku 34. Kaznenog zakona (NN

125/11, 144/12, 56/15, 61/15) koji propisano je kako kaznene odgovornosti za osobe koje s namjerom počinjenja kaznenog djela poduzmu radnje koje vremenski i prostorno neposredno prethode ostvarenju bića kaznenog djela te za koje se može izreći kazana od pet godina ili teža kazna. Također, ako zakon propisuje kažnjavanje i za pokušaj, kaznit će se i za pokušaj. Međutim, počinitelj pokušaja kaznenog djela može se blaže kazniti, a počinitelj koji je iz grube nerazumnosti pokušao počinjenje kaznenog djela prema neprikladnom objektu ili neprikladnim sredstvom može se i osloboditi kazne. Dakle, za izvršenje kaznenog djela trebala bi sigurno slijediti kazna, a za pokušaj kaznenog djela ako zakon propisuje kažnjavanje.

Ustav Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14) u članku 24. propisuje kako nitko ne može biti uhićen ili pritvoren bez pisanoga, sudbenoga i na zakonu utemeljenog naloga. Takav nalog mora biti pročitao i uručen uhićeniku prilikom oduzimanja slobode. Isto tako, s druge strane, Ustavom propisano je kako bez sudbenog naloga redarstvo može, uz obvezu da je odmah preda sudu, uhititi osobu protiv koje postoji osnovana sumnja da je počinila teško kazneno djelo određeno zakonom. Uhićena osoba mora odmah na način njoj razumljiv biti obaviještena o razlozima uhićenja te o svojim pravima utvrđenim zakonom. Zakonom o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 152/14, 70/17) obrađena su načela kaznenog postupka, prava okrivljenika, mjere prisutnosti okrivljenika i druge mjere opreza, troškove kaznenog postupka i ostale pojedinosti koje su podijeljene u zakonu na glave, odjeljke, pododjeljke i slično. Opisano je nekoliko odredbi kao dopuna ustavnim načelima. Obradeno je Zakonom o kaznenom postupku u članku 7. kako uhićenik mora biti odmah na njemu razumljiv način obaviješten o razlozima uhićenja, poučen kako nije dužan dati iskaz, također, poučen kako ima pravo na stručnu pomoć branitelja kojega može sam izabrati. Isto tako, mogućnost obavijesti svoje obitelji ili druge osobe koju sam odredi, a nadležno tijelo mora postupiti u skladu s njegovim zahtjevom. Člankom 11. istog Zakona opisano je kako okrivljenik ima pravo na suđenje u razumnom roku pred neovisnim i nepristranim sudom, također, ako je osobi oduzeta sloboda, može se pokrenuti žurni postupak. Ustavom, a i zakonom, propisano je kako sa svakim uhićenikom i osuđenikom se mora postupati čovječno i poštivati njegovo dostojanstvo. Uočava se važnost ustavnog prava već u ovim normama budući Ustav Republike Hrvatske člankom 25. daje osnovne polazišne norme za razradu nižih normi u kaznenome pravu. Ustavom Republike Hrvatske, u članku 29. navedeno je, u slučaju sumnje ili optužbe zbog kažnjivog djela osumnjičeničkova, okrivljeničkova ili optuženikova prava, koja su slijedeća: da u najkraćem roku bude obaviješten potanko i na jeziku koji razumije o naravi i razlozima optužbe koja se diže protiv njega i o dokazima koji ga terete; da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu

obrane, na branitelja i nesmetano uspostavljanje veze s braniteljem, i s tim pravom mora biti upoznat; braniti se sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava da plati branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja pod uvjetom propisanim zakonom; da mu se sudi u njegovoj nazočnosti, ako je dostupan sudu, da ispituje ili daje ispitati svjedoke optužbe i da zahtjeva da se osigura nazočnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe; na besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu. Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 152/14, 70/17) dopunjena su ova prava člankom 64. gdje obrađeno je, kako okrivljenik u postupku ima pravo služiti se znakovnim jezikom gluhih i gluhoslijepih osoba te ako ne razumije hrvatski jezik na tumača znakovnog jezika ako se radi o gluhom ili gluhoslijepom okrivljeniku, na povjerljivo komuniciranje s braniteljem, braniti se šutnjom, odbiti odgovoriti na postavljeno pitanje te iznijeti ili ne iznijeti svoju obranu, pravo na uvid u spis, pravo sudjelovanja i u drugim postupovnim radnjama, podnositi pravne lijekove i druga pravna sredstva, sporazumjeti se o kazni i drugim mjerama, ali tijekom pregovora mora imati branitelja. A radi se o slijedećim mjerama, kako je opisano Zakonom o kaznenom postupku člankom 360. stavkom 4. točka 3. koji izriče: sporazum o vrsti i mjeri kazne, sudskoj opomeni, uvjetnoj osudi, djelomičnoj uvjetnoj osudi, posebnim obvezama, zaštitnom nadzoru, oduzimanju predmeta te o troškovima postupka. Osumnjičenik, okrivljenik i optuženik ne smije se sliti na priznavanje krivnje, a dokazi pribavljeni na nezakonit način ne mogu se uporabiti u sudskom postupku. Također, navedeno je Ustavom Republike Hrvatske u članku 25. stavku 3. jamstvo. To znači kako se okrivljenik može braniti sa slobode, a to se dalje razrađuje Zakonom o kaznenom postupku u kojem se navedeno je, člancima 102.–105. kako se istražni zatvor može ukinuti ako okrivljenik ili netko drugi za njega daje jamstvo, a sam okrivljenik obeća kako se neće kriti i bez dopuštenja napustiti svoje boravište. Sud rješenjem odlučuje o jamstvu i visini jamstva, a ako se jamstvo dopusti, o obliku i polaganju jamčevine koja se može sastojati u polaganju gotovog novca, vrijednosnih papira, dragocjenosti ili drugih pokretnina veće vrijednosti. Isto tako, u određenim okolnostima jamstvo se može ukinuti te se jamčevina vraća osobi koja ju je dala. Treba reći, ako je presudom izrečena kazna zatvora, jamstvo se ukida kad osuđenik stupi na izdržavanje kazne.

Potrebno je naglasiti, kako je Ustavom Republike Hrvatske proklamirano, kako svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja. U slučaju zablude, svatko tko je bio nezakonito lišen slobode ili osuđen ima, u skladu sa zakonom, pravo na odštetu i javnu ispriku. Zbog tih i takvih djela, kaznena osuda u grupi za teška i osobito nečasna kaznena

djela može, u skladu sa zakonom, kao posljedicu imati gubitak stečenih ili zabranu stjecanja nekih prava na određeno vrijeme za obavljanje određenih poslova, ako to zahtjeva zaštita pravnog poretka. Okončanjem postupka doznaje se rezultat spora pa se navodi kako se nikome ne može ponovo suditi niti ga se može kazniti u kaznenom postupku za kazneno djelo za koje je već pravomoćno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom. Pisano je kako ne zastarijevaju kaznena djela ratnog profiterstva, kao ni kaznena djela iz procesa pretvorbe i privatizacije, počinjena u vrijeme Domovinskog rata i mirne reintegracije, ratnog stanja i neposredne ugroženosti neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti države, propisana zakonom ili ona koja ne zastarijevaju prema međunarodnom pravu.

3.6. Odnos ustavnog prava i međunarodnog prava

Ovaj osebujan odnos normi ustavnog prava i međunarodnog prava vrlo je značajan za pravni poredak Republike Hrvatske. Opisano je u radu Smerdel & Sokol (2007) kako ovaj odnos ne obilježavaju značajke koje razmatraju odnos ustavnog prava i drugih grana prava, dakle, ovaj odnos je specifičan odnos koji je po strani od svih ostalih odnosa, ali, opet, obvezujući na neki način. U praksi postoje različiti stavovi, Perić (1994) te postavlja se pitanje opravdanosti navođenja međunarodnoga prava kao prava uopće. Za objašnjene takvog mišljenja, koje dolazi u pitanje, sljedeći su dokazi. Prvo, jedna od bitnih stavki prava jest sankcija. Objasnjeno je kako međunarodno pravo takvom sankcijom ne raspolaže jer uzima se, kako državnu sankciju provodi suverena vlast, viša nego što je pojedinac, a u međunarodnom pravu, pak, takva viša vlast ne postoji. Pretpostavka je, ako bi vlast međunarodne organizacije, konkretno, vlast Organizacije ujedinjenih naroda bila suverena i viša nego što su to državne vlasti i ako bi mogla provoditi onakve sankcije nad državama kao što ih država provodi protiv građana, države ne bi bile suverene. A tome u prilog ne ide Povelja Organizacije ujedinjenih naroda koja osigurava i poštuje suverenitet svih država. Prema tome, ne postoji pravna sankcija u međunarodnom pravu. (Huber, navedeno u Perić, 1994). Međutim, s druge strane postoji mišljenje H. Kelsena koje brani pravni karakter međunarodnog prava. Prema njegovom mišljenju, evolucija međunarodnog prava dovesti će do uspostave jedne „svjetske države“. On smatra kako međunarodno pravo, ipak jest pravo, jer postoji u međunarodnom pravu činjenica i pojam delikta. Time se on suprotstavlja mišljenju M. Hubera vezano za sankciju, navodeći kako prisilni akt prema državama postoji, a to je rat. (H.Kelsen, navedeno u Perić, 1994). Sukladno tome, Degan (2011) je u svom radu opisao dualističko i monističko shvaćanje. Prema dualističkom shvaćanju međunarodno i

unutarnje pravo dva su odvojena, ali ravnopravna i međusobno neovisna pravna poretka. Ako se u nekoj državi usvoji zakon koji je suprotan njezinoj međunarodnoj obvezi, njezini sudovi i drugi unutarnji organi primjenjivat će samo zakon. Ali to, ne isključuje međunarodnu odgovornost te države kao subjekta međunarodnog prava zbog kršenja takve obveze. S druge strane, prema monističkom shvaćanju, međunarodno i unutarnje pravo dijelovi su jedinstvenoga pravnog poretka koji pruža i načela o rješavanju sukoba između propisa unutarnjeg prava neke države i međunarodnog prava. Prema tome, propisi međunarodnoga prava utječu na propise unutarnjeg i obratno.

Opširnije o tome i temeljna obilježja ovog odnosa u pravilu su utvrđena u suvremenim ustavima. Obraden je hrvatski pravni poredak. Pravni poredak Republike Hrvatske usvaja stečevinu međunarodnog prava. Preneseni su članci Ustava Republike Hrvatske (NN, br. 85/10, 05/14) koji se odnose na naprijed navedeno pa tako člankom 140. propisano je kako, međunarodni ugovori vojne i političke naravi i oni koji financijski obvezuju Republiku Hrvatsku a koji traže donošenje ili izmjenu zakona potvrđuje sabor. Isto tako, pisano je kako, dvotrećinskom većinom svih glasova zastupnika u saboru potvrđuju se međunarodni ugovori kojima se međunarodnoj organizaciji ili savezu daju ovlasti izvedene iz Ustava Republike Hrvatske. Predsjednik Republike potpisuje isprave o pristupu, ratifikaciji, odobrenju ili prihvatu međunarodnih ugovora koje je Hrvatski sabor potvrdio na temelju prethodno navedenog. A međunarodne ugovore koji ne podliježu potvrđivanju Hrvatskog sabora sklapa Predsjednik Republike na prijedlog Vlade ili Vlada Republike Hrvatske. Prema tome, sklopljeni i potvrđeni međunarodni ugovori koji su u skladu s Ustavom i objavljeni, i koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske a po pravno snazi su iznad zakona. Odredbe koje su u njima utvrđene mogu se mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na propisani način u njima utvrđen, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava.

Smerdel & Sokol (2010) smatraju kako hrvatski Ustav propisuje neposrednu primjenu međunarodnih ugovora, a to znači kako dvostranih tako i višestranih, odnosno međunarodnih konvencija koji su sklopljeni, potvrđeni i objavljeni i koji su na snazi sukladno Ustavu, čine dio unutarnjeg pravnog poretka, a po pravnoj snazi su iznad zakona. Razlog za ovakvo mišljenje vjerojatno se može pronaći u međunarodnoj pravnoj praksi budući su vrijednosti međunarodnog prava u slučaju izvanrednih okolnosti i sukoba stvorene kao posrednik medijaciji. A i više se ide prema „globalnom selu“ i velikom značaju međunarodnoga prava uopće.

Na osnovi svega što je o odnosu ustavnog prava i drugih grana prava izloženo i ukratko na primjerima objašnjeno, zaključeno je, kako ustavno pravo, je doista, osebujna

pravna grana te se u potpunosti slaže s mišljenjima objavljenim u radu Smerdela & Sokola (2007). U svom radu Smerdel & Sokol (2007) ukazano je kako se normama ustavnog prava određuje ne samo pravni okvir čitavog pravnog sustava određene države, već i sadržajni temelj svih drugih grana prava. Zbog toga, napomenuto je, kako ustavno pravo je okvirna i temeljna grana prava pravnog sustava svake suvremene demokratske države. Također, osim ovoga, ukazano je, na još jedan element osebnosti ustavnog prava prema čemu se ono razlikuje od drugih pravnih grana: norme ustavnog prava uređuju položaj i prava te dužnosti najviših tijela državne vlasti, (zakonodavne, izvršne i sudbene). Zbog toga navedeno je kako norme ustavnog prava sadržajno određuju temelj cjelovitog pravnog poretka određene države. Razlog za ovakvo mišljenje vjerojatno se može pronaći u činjenici kako je ustavno pravo zapravo političko pravo.

4. VRSTE USTAVA

Donošenje ustava u svakoj državi određeno je raznim okolnostima, a posebno povijesnim, društveno–ekonomskim, kulturnim, kao i odnosom društveno–političkih snaga u državi. S obzirom na to kako se ovi uvjeti razlikuju od države do države, može se govoriti i o raznim vrstama ustava pa je radi lakšega razumijevanja vrsta ustava ponajprije objašnjen pojam ustava u materijalnom i formalnom smislu. Ali, prije same diobe, treba reći kako pravni teoretičari i stručnjaci iz područja ustavnoga prava, uglavnom, govore o podjeli ustava prema obliku u kome se donose i prema postupku donošenja.

U radu Smerdel & Sokol (2007) objašnjeno je kako ustav u materijalnom smislu obuhvaća sve pravne izvore ustavnog prava u određenoj državi, bez obzira na to je li riječ o ustavu kao zasebnom pisanom općem pravnom aktu, organskom zakonu, podzakonskom općem aktu ili ustavnom običaju. Dok s druge strane, ustav u formalnom smislu je pisani opći pravni akt koji nosi naziv ustav, a koji, u pravilu, obuhvaća pretežit broj normi ustavnog prava određene države. Riječ je, prema tome, o jednom jedinstvenom pravnom aktu u kojem su skupljene sve temeljne, ali i najveći broj drugih pravnih normi koje uređuju ustavnu materiju.

Razlog za ovakvo mišljenje vjerojatno se može pronaći u činjenici da sva dosadašnja istraživanja, a i pravni teoretičari pokazuju kako ustav u materijalnom smislu jest skup pravnih normi kojim se uređuje državna organizacije, ustrojstvo državne vlasti i granice te vlasti koja je limitirana proklamiranim slobodama i pravima građana dok se ustav u formalnom smislu definira kao najviši pravni akti u državi, s kojim moraju biti u skladu svi zakoni i drugi podzakonski opći akti.

Vrste ustava su:

- Pisani i nepisani ustavi
- Fleksibilni (meki) i nefleksibilni (kruti) ustavi
- Republikanski i monarhijski ustav
- Predsjednički i parlamentarni ustav
- Federalni i unitarni ustav

Prema obliku u kojem se donose ustavi su podijeljeni na: pisane i nepisane. Prema mišljenju ovoga autora „pisani je ustav temeljni oblik u kojem se u raznim vrstama općih pravnih akata (od formalnog ustava do podzakonskog općeg akta) nalaze norme ustavnog prava. Nepisani je ustav u stvari sinonim za sustav ustavnih običaja što postoje u određenoj državi“ (Smerdel & Sokol, 2007: 23). Razlog za ovakvo mišljenje pokazuje praksa većine država koje imaju ustav kao pisani, odnosno kodificirani jedinstveni pravni akt. Ali, postojale

su države koje ustavnu materiju ne reguliraju u jedinstvenom pravnom aktu, već imaju više dokumenata ustavnog karaktera (povelja, paktova, zakona itd.). Kao primjer se često navodi Velika Britanija, što je i zanimljivo, a i dokaz kako takva praksa postoji još i danas i to u državi razvijene pravne tradicije i kulture s visokim demokratskim standardima.

Prema načinu donošenja i mogućnostima primjene, ustavi su podijeljeni na: krute i meke. Ova podjela ustanovljena je zavisno od toga je li previđen složeniji postupak nego za donošenje zakona. U radu Smerdela & Sokola (2007) obrađeno je kako su kruti ustavi koji se mogu mijenjati, odnosno revidirati samo na način koji se razlikuje od načina donošenja i mijenjanja zakona. Razlog za ovakvo mišljenje vjerojatno se može pronaći u činjenici da ustavi većine država, polazeći od njihovog značaja kao temeljnog pravnog akta, pretpostavljaju teži postupak od onog koji je previđen za donošenje ili revidiranje zakona. Prema tome, procedura njihovog donošenja podrazumijeva drugačiji oblik i podnositelje inicijative i kvalificiranu većinu za odlučivanje o donošenju ili promjeni ustava, a u nekim slučajevima i referendumsku potvrdu (o čemu će biti šire raspravljano u poglavlju posvećenom revizijskim opcijama ustavnog teksta), što značajno odudara od postupka za donošenje zakona. Smerdel & Sokol (2007) ukazali su kako meki ustavi su ustavi koji se mogu mijenjati, odnosno revidirati na isti način na koji se mijenjanju i zakoni. Valja napomenuti kako je ovakva vrsta ustava zastupljena u manjem broju država. Isto tako, valja istaknuti kako u suvremenom svijetu kod najvećeg broja država ustavotvorna nadležnost pripada predstavničkom tijelu, odnosno parlamentu kojeg čine predstavnici naroda izabrani putem demokratskih izbora i u takvim slučajevima ustav se tretira kao najviši pravni akt države i temelj čitavog pravnog sustava.

O ostalim ustavima koji su navedeni, govori nam već sama riječ, što je i određeno u ustavima suverenih država. Također, postoje i druge klasifikacije ustava kao što su: narodni ustavi, oktroyirani ustavi, kodificirani i nekodificirani ustavi, realni, deklaratorni i fiktivni, itd., ali u ovome radu ograničili se jesmo, samo na one najznačajnije.

5. IZVORI USTAVNOG PRAVA

Od početka nastanka države, nastala su i pravila i to običajna koja su često vezana i s religijskim pravilima. Razvojem države i društva proširuje se opseg društvenih odnosa uređenih pravom, dolazi do diferencijacije pojedinih pravnih grana i stvara se složeniji pravni sustav. Zbog navedenih razloga, običaje potiskuju pisani pravni dokumenti te se uspostavljanjem pravnog sustava stvara hijerarhija državnih organa i pravnih propisa. U svom radu Smerdel & Sokol (2007) ukazali su na to te navedeno je kako se norme ustavnog prava mogu nalaziti u raznim pravnim oblicima, odnosno pisanim propisima i običajnim pravnim propisima. Pravni oblici u kojima se donose norme ustavnog prava nazivaju se izvori ustavnog prava.

Izvore ustavnoga prava u Republici Hrvatskoj podijeli smo ovako:

- Ustav
- Organski zakon
- Ustavni zakon
- Zakoni
- Podzakonski propisi
- Ustavni običaj

- Ustav

Smerdel & Sokol (2007) u svom radu objasnili su kako u gotovo svim suvremenim demokratskim državama temeljni izvor ustavnog prava je pisani ustav koji je najviši opći pravni akti. Naravno, sve norme ustavnog prava ni u jednoj suvremenoj demokratskoj državi se ne propisuju samo u ustavu već uvijek u određenoj mjeri i u zakonima pa i u podzakonskim općim aktima. Ali, isto tako, i u državama koje imaju opsežne, odnosno dugačke ustave, sve norme ustavnog prava ne mogu se njime urediti pa se i u tim državama dio ustavne materije uređuje zakonima i podzakonskim općim aktima. Također, istraženo je, kako se on različito zove u pojedinim državama, npr. u Njemačkoj – Temeljni zakon, u Švedskoj – Instrument vladanja, zbog toga što nemaju jedinstveni ustav, itd.

- Organski zakon

Prema mišljenju Smerdela & Sokola „u nekim se državama (npr. u Francuskoj i Španjolskoj) temeljne ustavne norme o pravima i slobodama čovjeka i građanina te o ustrojstvu državne vlasti tradicionalno razrađuju u zasebnoj vrsti zakona koji se u ustavnoj teoriji nazivaju organski zakoni, a koji su prema pravnoj snazi ispod ustava, ali iznad ostalih zakona. Veća pravna snaga organskih zakona izvire iz strože, odnosno kvalificirane većine, kojom se oni donose za razliku od svih ostalih zakona koji se donose natpolovičnom većinom nazočnih zastupnika u predstavničkom tijelu odnosno u njegovom domu“. (Smerdel & Sokol, 2007: 17)

Definicija organskog zakona prema članku 83. stavak 1. Ustava Republike Hrvatske glasi: „Zakone (organski zakoni) kojima se uređuju prava nacionalnih manjina Hrvatski sabor donosi dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika“. (Ustav Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14). Dakle, istom onom većinom kojom se donosi ili mijenja Ustav.

- Ustavni zakon

Prema mišljenju Smerdela & Sokola „ustavni zakon u punom smislu riječi je samo onaj koji je kao takav definiran samim Ustavom te je, osim što nosi naziv „ustavni zakon“, donesen po postupku predviđenom za donošenje i promjenu odredbi samog Ustava Republike Hrvatske (članak 131. stavak 2. Ustava). Takvi su ustavni zakoni: Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske te Ustavni zakon za provedbu Ustava Republike Hrvatske, sa izmjenama i dopunama tih zakona koje su također izvršene po postupku promjene Ustava“. (Smerdel & Sokol, 2007:17).

Istraženo je, kako su Ustavnim zakonom izvršene izmjene i dopune Ustava Republike Hrvatske i to 1997., 2000. i 2001. godine. Dakle, ovi ustavni zakoni su, u biti, ustavni tekstovi koji su uklopljeni u tekst Ustava objavljivanjem pročišćenog teksta u Narodnim novinama koje su službeno glasilo Republike Hrvatske.

- Zakoni

Zakon je osim ustava, najčešći izvor ustavnog prava određene države, međutim nisu svi zakoni izvori ustavnog prava, to su samo oni zakoni koji reguliraju, odnosno uređuju materiju ustavnog prava. Značaj ustavnog prava imaju zakoni kojima se razrađuje izborni sustav, ustrojstvo, djelokrug i način rada državnih tijela (npr. Zakon o lokalnim izborim), kao i zakoni kojima se preciznije reguliraju garancije pojedinih ljudskih prava i sloboda (npr. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi). Dakle, ukoliko ustav uređuje principe i najvažnije odnose društva i države, zakon detaljnije regulira ta pitanja. Zbog toga,

zakon, istovremeno može biti i izvor ustavnog prava, ali i regulirati grane određenog prava, kao na primjer kaznenog, upravnog, građanskog prava itd.

Ali, budući Republika Hrvatska prihvaća, i to u vrlo širokom sadržajnom okviru, kategoriju organskih zakona, što je objašnjeno prethodno u radu, također istraženo je, Smerdel & Sokol (2007) kako se ostali zakoni u Republici Hrvatskoj praktički ne mogu javiti kao izvori ustavnog prava. Budući da sva važna pitanja vezana za ustrojstvo, način rada i odlučivanje Ustavnog suda Republike Hrvatske, koja nisu propisana samim Ustavom, uređuju se Ustavnim zakonom o Ustavnom sudu Republike Hrvatske. Također, pisano je, kako takav zaključak slijedi iz činjenice da je stvarno cjelina sadržaja, što su načelno odredili kao ustavno pravo, odnosno ukupnost pravnih normi ustavnog prava u Republici Hrvatskoj obuhvaćena uz Ustav i Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske te navedenim slučajevima organskih zakona.

Razlog za ovakvo mišljenje vjerojatno se može pronaći u članku 83. stavak 2. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „ Zakone (organski zakoni) kojima se razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, izborni sustav, ustrojstvo, djelokrug i način rada državnih tijela te ustrojstvo i djelokrug lokalne i područne (regionalne) samouprave Hrvatski sabor donosi većinom glasova svih zastupnika.“ (Ustav Republike Hrvatske, NN 85/10, 5/14).

- Podzakonski propisi

Pod podzakonskim propisima podrazumijevaju se poslovници, uredbe koje će se objašnjavati i definirati. „Izvori ustavnog prava u svim su suvremenim državama poslovници temeljnih državnih tijela. Poslovnicima se, naime, razrađuju ustavne norme o načinu rada državnih tijela i pritom napose utvrđuje postupak odlučivanja unutar njih, odnosno donošenja akata i drugih odluka koji su u njihovom djelokrugu. Kao izvor ustavnog prava napose su važni poslovници predstavničkih tijela i njihovih domova, no izvor ustavnog prava su i poslovници vlade i drugih kolegijalnih državnih tijela kao što je, primjerice, ustavni sud. U Republici Hrvatskoj izvor ustavnog prava je Poslovnik Hrvatskog sabora, kao i Poslovnik Vlade Republike Hrvatske. Izvor ustavnog prava u Republici Hrvatskoj jest i Poslovnik Ustavnog suda Republike Hrvatske“. (Smerdel & Sokol, 2007:18) Također, valja reći kako se u ovoj kategoriji izvora pojavljuju i uredbe.

- Ustavni običaj

Smerdel & Sokol (2007) prije svega, objasnili su kako običaji sve do kraja 18. stoljeća su normirali gotovo sve. Isto tako, također, i danas postoje države, kao na primjer Velika Britanija, gdje je veliki broj ustavnih institucija reguliran ustavnim običajima.

Kao i u daleko pretežitoj većini suvremenih demokratskih država, pa tako i u Republici Hrvatskoj, prema mišljenju Smerdela & Sokola (2007) ustavni običaj, se razvija u dva slučaja. Prvo, kad ni organski zakon, ni ustav niti bilo koji drugi pisani izvor ustavnog prava ne uređuje određeni politički odnos ili cjelovitu političku instituciju, i drugo, kad pisanim izvorom ustavnog prava ili samim ustavom određena cjelovita institucija ili politički odnos uređuju nedovoljno određeno tako da se u primjeni može tumačiti različito.

Također, pisano je, kako su Smerdel & Sokol (2007) ukazali na nemogućnost mijenjanja ustavnih normi koje su uređene bilo ustavom ili bilo kojim drugim pisanim izvorom ustavnog prava. Shodno tome, ustavni običaji, pravno gledajući, mogu samo nadopunjavati praznine u regulaciji pisanih izvora ustavnog prava i pružati rješenja u ne tako rijetkim slučajevima nejasnog ili višeznačnog normiranja u ustavu ili drugom pisanom izvoru ustavnog prava.

6. REVIZIJSKE OPCIJE USTAVNOG TEKSTA

U pravnoj terminologiji promjena ustava stavlja se pod termin revizija ustava. Ustav Republike Hrvatske, kao moguće promjene, predviđa izmjenu i dopunu pojedinih odredbi Ustava ili donošenje novog ustava. Prije nego što se objasni gore navedeno, obrađeni su, općenito, načini mijenjanja krutog ustava.

U radu Smerdela & Sokola (2007) opisano je kako se revizijski sustavi krutog ustava mogu podijeliti na dvije velike skupine. Prvu skupinu čine svi oni načini revizije prema kojima se za bilo cjelovitu ili djelomičnu promjenu traži sudjelovanje, neposredno, biračkog tijela naroda, odnosno ustav se mijenja kod takvih revizijskih sustava ustavotvornim referendumom. Drugu skupinu čine svi oni načini mijenjanja prema kojima o cjelovitoj ili djelomičnoj promjeni ustava odlučuje neko predstavničko tijelo naroda.

Ustavotvorni referendum može biti apsolutno obvezatan ako se za svaku promjenu ustava referendum mora raspisati. Osim toga, relativno obvezni ustavotvorni referendum može biti samo ako se raspisuje za mijenjanje, ali unaprijed u sustavu određenih normi. Isto tako, ističe se, kako suvremeni ustavi najčešće propisuju fakultativni ustavotvorni referendum kod kojega se referendum može raspisati za svaku izmjenu ustava, ali ne mora niti za jednu, a hoće li se raspisati ili ne, odlučiti će, u pravilu, predstavničko tijelo koje inače odlučuje o reviziji ustava. Ovo se pravo u Ustavu Republike Hrvatske, daje i Predsjedniku Republike.

Obrađena je i promjena ustava odlukom predstavničkog tijela tako da, kad ustav mijenja neko predstavničko tijelo, to predstavničko tijelo može biti ili ustavotvorna skupština, odnosno konvent ili redovito zakonodavno predstavničko tijelo. Ustavotvorna skupština, odnosno posebno predstavničko tijelo bira se samo u svrhu donošenja ili mijenjanja ustava, a nakon obavljanja te zadaće mu prestaje mandat. Nasuprot tome, najveći broj suvremenih ustava propisuje da o njihovu mijenjanju odlučuje redovito zakonodavno predstavničko tijelo, odnosno ono isto tijelo koje donosi i zakon. Treba spomenuti, kako u ovom zadnjem slučaju krutost ustava, odnosno njegova viša pravna snaga od zakona ne izvire iz različitosti tijela koje obavlja reviziju već samo iz različitosti uvjeta i postupka izmjene. Taj postupak i uvjeti objašnjavaju, primjerice, kako većina ustava propisuje da se zakoni donose većinom nazočnih zastupnika u predstavničkom tijelu odnosno domu, a za izmjenu ustava traži se, kadikad, dvotrećinski kvorum, a uvijek dvotrećinska ili neka druga kvalificirana većina ukupnog broja zastupnika ili ponovno glasovanje pri čemu ima u svim slučajevima biti postignuta određena kvalificirana većina.

Navedeno je koje su to tehnike promjene ustava. U radu Smerdela & Sokola (2007) obrađeno je kako moguće je primijeniti dvije osnovne tehnike mijenjanja ustava. Prva je tehnika ustavnog zakona, a druga tehnika ustavnih amandmana, odnosno dodataka, dopuna. Pri primjeni prve tehnike ustav se mijenja tako da se ukida onaj članak, odjeljak ili dio ustava koji se želi promijeniti i zamjenjuje novim normativnim tekstom. Kad se ustav samo dopunjuje, također, se mijenja na onom mjestu gdje sadržajno određena dopuna pripada s obzirom na cjelinu dotadašnjeg ustavnog teksta. Pri primjeni druge tehnike pri svakoj se promjeni, budući da prvobitni tekst ostaje nepromijenjen, bez obzira na to je li riječ o mijenjanju postojećih ustavnih odredbi ili dodavanju novih, na prvobitni odnosno temeljni ustavni tekst dodaju nove odredbe odnosno norme u obliku amandmana. Prva tehnika revizije ustava prikladnija je u slučaju većeg broja izmjena, posebno kad se one obavljaju češće i kad se mijenja postojeći tekst ustava, a ne samo dopunjuje novim odredbama. Drugu je tehniku prikladnije primijeniti kad se ustav samo dopunjuje dodavanjem, uz postojeće, novih odredbi.

Obrađeno je, mijenjanje odnosno revizija Ustava Republike Hrvatske. Ustav Republike Hrvatske, prema mišljenju Smerdela & Sokola (2007), prihvaća za svoje mijenjanje, odnosno reviziju, sustav redovitog zakonodavnog predstavničkog tijela čija su temeljna opća obilježja objašnjena prethodno u radu. Također, Ustav Republike Hrvatske prihvaća i fakultativni ustavotvorni referendum. U Republici Hrvatskoj imamo dva načina i to: promjena Ustava odlukom Hrvatskog sabora i promjena Ustava odlukom birača, odnosno ustavotvorni referendum. Nužno je opisati, prije svega, promjenu Ustava odlukom Hrvatskog sabora. U svom radu, Smerdela & Sokola (2007) objašnjeno je, kako pravo predložiti promjenu Ustava Republike Hrvatske, odnosno ustavotvornu inicijativu ima najmanje jedna petina zastupnika Hrvatskog sabora, predsjednik Republike i Vlada Republike Hrvatske (čl. 142. Ustava). Nadalje, u njihovom radu objašnjeno je kako nakon što je promjena ustava predložena, slijedi u Saboru načelno odlučivanje o tome hoće li se promjenama ustava pristupiti ili ne. Većinom glasova svih zastupnika u Hrvatskom saboru donosi se ta načelna odluka. Dakle, ukoliko je Sabor načelno prihvatio nužnost pristupanja promjenama Ustava, oblikuje se nacrt promjene Ustava koji Sabor utvrđuje većinom glasova svih zastupnika (čl. 143. Ustava). Dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika u Hrvatskom saboru donosi se odluka o konačnoj promjeni Ustava Republike Hrvatske. A promjenu Ustava proglašava Hrvatski sabor (čl. 144. i 145. Ustava).

Osim prethodno izloženog, prema Smerdelu & Sokolu (2007) koji smatraju, a i opisano je, kako se Ustav Republike Hrvatske može mijenjati i primjenom referenduma. O tome hoće li se referendum o nekoj ustavnoj promjeni raspisati ili ne, odlučuje Hrvatski sabor,

ali o tome može odlučiti i Predsjednica Republike. Prema tome, svaka promjena hrvatskog Ustava može se obaviti referendumom te Smerdel & Sokol su to objasnili u svom radu navodeći, kako o raspisivanju referenduma odlučuje sabor samostalno i za tu odluku Ustav ne propisuje nikakvu posebnu većinu što znači da se, u skladu s člankom 85. Ustava, za odluku traži većina glasova nazočnih zastupnika uz uvjet natpolovičnog kvoruma. Uz prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade, Predsjednik Republike može raspisati referendum. Na referendumu se o promjeni Ustava odlučuje većinom birača koji su glasovali, uz uvjet da je referendumu pristupila većina od ukupnog broja birača u Republici. A odluka koja je donesena na referendumu je obvezna.

7. KRITIČKI OSVRT NA SADAŠNJE USTAVNO UREĐENJE REPUBLIKE HRVATSKE

Ustav Republike Hrvatske (NN 85/10, 5/14) napisan je nakon dugogodišnje želje za neovisnošću, suverennošću i samostalnošću. Ustav Republike Hrvatske može se sadržajno razvrstati na proslav, odnosno preambulu, normativni dio te anekse, odnosno amandmane. Izvorišne osnove su prvi dio Ustava koje nemaju ustavno–pravnu važnost kao drugi dijelovi ustavnoga teksta te u tom smislu nemaju normativni već deklaratorni izričaj. Ostali dijelovi kako je prikazano, razvrstani su na tematska područja: Temeljne odredbe (u strukturi Ustava dio II.), odredbe o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (u strukturi Ustava dio III.), odredbe o ustrojstvu vlasti (u strukturi Ustava dio IV, V, VI, VII.), odredbe o međunarodnim odnosima (u strukturi Ustava dio VII.), odredbe o promjeni Ustava (u strukturi Ustava dio IX.), odredbe u Europskoj uniji (u strukturi Ustava X.) te završne odredbe (u strukturi Ustava dio X.). Ukratko, objašnjeno je, kako proslav, odnosno preambulu čine izvorišne osnove. S obzirom na broj članaka Ustav Republike Hrvatske manji je ustav jer sadrži 152. članka te se on smatra suvremenim Ustavom.

U njima, svečanim tonom, izražena je pravna i politička težnja za potpunu državnu suverenost hrvatskoga naroda s posebnim naglaskom na hrvatsku povijest. Izvodi se uspostava Republike Hrvatske kao nacionalne države iz tisućljetne misli i želje o nacionalnoj samobitnosti iz još VII. stoljeća. Temeljem povijesnih činjenica koje su iznesene te demokratskim normama OUN-a i zemalja slobodnoga svijeta, Republika Hrvatska se ustanovljuje i kao nacionalna država pripadnika nacionalnih manjina koji su ravnopravni i slobodni u ostvarivanju svojih prava isto kao i građani hrvatske narodnosti. Na kraju, navedeno je, zašto se Ustav donosi i temeljna obilježja kojima se Republika Hrvatska oblikuje kako bi se razvila kao suverena i demokratska država u kojoj se osigurava i jamče slobode i prava svakog čovjeka i građanina, ravnopravnost i promiče kulturni i gospodarski napredak te socijalno blagostanje za dobrobit svih te budućih generacija. U temeljnim odredbama (u strukturi Ustava dio II.) određeno je, kako je Republika Hrvatska unitarna država što potvrđuje članak 1. Ustava. Proklamira se narodni suverenitet člankom 2. te stavak 4. istoga članka određuje uređenje gospodarskih, pravnih i političkih odnosa, očuvanje kulturnih i prirodnih bogatstava, odlučivanje o udruživanju u saveze s drugim državama, itd. Navedeno je tumačenje Ustava kroz najviše vrednote ustavnog poretka koje su sljedeće: sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša,

vladavina prava i demokratski višestranački sustav. Propisano je načelo diobe vlasti i zaokružuje se pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu. Navedeno je člankom 5. načelo ustavnosti i zakonitosti. Iz navedenog, vidljivo je, kako je Ustav Republike Hrvatske jasno ali i vrlo šturo obrađuje navedenu materiju. Ali, to je opravdano, budući je propisano (čl. 5.) kako zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom, ostali propisi s Ustavom i zakonom te se svatko dužan pridržavati Ustava i zakona i poštovati pravni poredak Republike Hrvatske bez obzira na sve, te su pred zakonom svi jednaki. Dakle, iz ustavnih odredbi izvode se odredbe za normiranje zakona. A člankom 6. propisano je osnivanje i ustrojstvo političkih stranaka pa tako navedeno je, kako su političke stranke, kao organizacije građana, osnova osvajanja političke vlasti na izborima. Pluralizam političkih stranaka nužan je zbog kritike vlasti te pružanje alternative biračima jer u zbilji je to sasvim normalno i dobro jer ponekad se birači zasite određenih političkih grupacija. Ali, sukladno tome i zabrinjavajuće ako pojedinci koriste stranku za vlastitu novčanu profitabilnost i funkcije. Osnivanje političkih stranaka je slobodno, a njihovo unutarnje ustrojstvo mora biti u skladu s temeljnim ustavnim načelima. I bitno je naglasiti, kako su protuustavne one stranke koje svojim programom ili nasilnim djelovanjem sudjeluju u podrivanju slobodnog demokratskog poretka ili ugrožavaju opstojnost Republike Hrvatske, a takve političke strane zabranjuje Ustavni sud.

Obradeno je što su oružane snage, njezine funkcije, zadaće i ovlasti te uvjeti uz koje mogu prijeći granice ili djelovati preko njih. Isto tako, propisano je za slučaj nužde koje su ovlasti, a normirano člankom 17. i 100. Ustava, a ostale pojedinosti o oružanim snagama određuju zakon. Ovo je odlično normirano jer u slučaju neposredne ugroženosti Republike Hrvatske i ratnog stanja nismo ograničeni na sebe same, nego spremno prihvaćamo pomoć, ali i pružamo ako je situacija obrnuta. Pisano je o granicama Republike Hrvatske i njihovom mijenjanju, a kako bi bili prepoznatljivi te mogli se definirati i odrediti u svijetu, propisano je državljanstvo. Na kraju, navedena je himna, zastava, grb, službeni jezik i pismo te mogućnosti uvođenja i drugog jezika i pisma pod uvjetima propisanim zakonom te Zagreb kao glavni grad Republike Hrvatske. Nastavno, zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda (u strukturi Ustava dio III.) obuhvaća više od trećine ustavnog teksta te taj popis jamstava podijeljen je u tri odjeljka: Zajedničke odredbe, Osobne i političke slobode i prava te Gospodarska, socijalna i kulturna prava. U Zajedničkim odredbama utvrđena je zabrana diskriminacije u korištenju pravima i slobodama te Ustav člankom 14. temeljno pravno načelo o jednakosti svih ljudi, koje je propisano člankom 3. ustava kao najviša vrednota ustavnog poretka i temelj tumačenju, razrađuje u detalje, zabranjujući diskriminaciju po bilo kojem temelju pa tako pisano je kako svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode neovisno o njegovoj rasi,

boji kože, jeziku, političkom ili drugom uvjerenju, spolu, vjeri, socijalnom ili nacionalnom podrijetlu, imovini, rođenju, društvenom položaju, naobrazbi ili drugim osobinama. Stavkom 2. istog članka propisana je jednakost svih pred zakonom što znači kako jamstvo štiti sve ljude na teritoriju Republike Hrvatske bili oni državljani ili stranci. Naravno, navedeno ne znači kako svi ljudi uživaju u svemu jednaka prava. Na primjer, prava maloljetnih osoba razlikuju se od prava punoljetnih osoba. Ali odredbe istoga članka, izrijeком zabranjuju diskriminaciju te se nikoga ne smije staviti u slabiji položaj. Jamči se ravnopravnost pripadnicima nacionalnih manjina, manjinska prava koja uređuje ustavni zakon koji proklamira prava nacionalnih manjina, kao i drugi zakoni, od kojih su neka: služenje svojim jezikom i pismom, obrazovanje na jeziku kojim se služe, sudjelovanje u javnom životu, zastupljenost u predstavničkim tijelima na lokalnoj i državnoj razini, itd. Propisano je člankom 16. ograničenja sloboda i prava o čemu dalje odlučuju sudovi, odnosno najviši sud u Republici Hrvatskoj poradi zaštite sloboda i prava drugih ljudi, pravnog poretka, javnog morala i zdravlja, od čega jedino „javni moral“ treba jasno definirati, a on se definira onako kako ga shvaća većina kućanstava u Republici. Proklamirano je ograničenje sloboda i prava u situacijama nužde gdje je određeno koja su to stanja te kojih se kriterija Predsjednik Republike, odnosno Hrvatski sabor moraju pridržavati. Nadalje, zajamčeno je pravo na žalbu, zajamčena je sudska kontrola akata upravnih vlasti i tijela s javnim ovlastima. Na kraju, pisano je svatko tko se ogriješi odredbe Ustava o ljudskim pravima ili slobodama osobno je odgovoran i ne može se pravdati višim nalogom. Dakle, ljudska prava ne smiju se povrijediti niti po nalogu nadređenoga. Odjeljkom osobne i političke slobode i prava, u članku 21. jamčeno je svakom ljudskom biću pravo na život te kao logična posljedica određeno je kako nema smrtne kazne. Propisano je kako čovjekova sloboda jest nepovrediva, osim u iznimnim situacijama određenim zakonom o čemu odlučuje sud. Zabranjen je prisilan rad, podvrgavanje bez svoje privole znanstvenim pokusima, itd. Što je i posve razumljivo i opravdano, a posebno zabrana prisiljavanja na rad. Propisano je koja su prava uhićenika, okrivljenika i osuđenih osoba, navedeno je načelo zakonitosti u kaznenim stvarima u članku 31. Ustava. Obrađene su pravne posljedice osude. Dalje, propisano je jamstvo osobnog života, ugleda i časti, sloboda kretanja, pravo utočišta odnosno azila, nepovredivost doma, tajnost dopisivanja, zaštita osobnih podataka i uvjeti ograničavanja. Zajamčena je sloboda mišljenja i pravo na pristup informacijama, zabranjena je cenzura. Također, zabranjeno je i kažnjivo poticanje ili pozivanje na rat ili bilo koji oblik nesnošljivosti. Sloboda vjeroispovijedi zajamčena je, priznaje se pravo na javno okupljanje, dozvoljeno je slobodno udruživanje radi zaštite probitaka ili zauzimanja za politička, socijalna, kulturna ili druga uvjerenja ili ciljeve.

Propisano je pravo na jednako obavljanje javnih poslova i primanje u javne službe. Dakle, težnja je imanje jednakih mogućnosti za sve pri zapošljavanju u javnim službama. Isto tako, zajamčeno je državljanima s navršenih 18 godina, odnosno biračima opće i jednako biračko pravo u izborima za Hrvatski sabor, Predsjednika Republike Hrvatske i Europski parlament. Propisana je vojna obveza i dužnost obrane Republike Hrvatske uz ograničenja onima koji poradi svojih moralnih ili drugih nazora nisu pripravnici sudjelovati u obavljanju vojničkih dužnosti. Njima se osiguravaju druge dužnosti određene zakonom. Odjeljak Gospodarska, socijalna i kulturna prava jamči pravo vlasništva te određene obveze i uvjete stjecanja vlasništva. Suprotno tome, zajamčeno je pravo nasljeđivanja. Propisano je kako su poduzetnička i tržišna sloboda temelj gospodarskog ustrojstva Republike Hrvatske, potiče se gospodarski napredak i socijalno blagostanje, inozemnom ulagaču jamči se slobodno iznošenje dobiti i uloženog kapitala, itd. Postoji izvlaštenje, odnosno određeno oduzimanje ili ograničavanje prava vlasništva uz naknadu tržišne vrijednosti. Uza to, porezni sustav, mora se temeljiti na načelima jednakosti i pravednosti. More, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i prirodna bogatstva pod osobitom su zaštitom te dobra od interesa za Republiku. Potvrđeno je kako je Hrvatska narodna banka središnja banka Republike kojom rukovodi guverner Hrvatske narodne banke. Propisuje se pravo na rad i sloboda rada, ali na žalost, pravo na rad ne znači i jamstvo zaposlenja te želje za istim. Opisano je kako svatko ima pravo na zaradu kojom može osigurati sebi i obitelji slobodan i dostojanstveni život, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Socijalna sigurnost osigurava se i uređuje zakonom i kolektivnim ugovorom te, isto tako, svaki zaposleni ima pravo na tjedni odmor i plaćen godišnji odmor. A kolektivni ugovor međusobno zaključuju organizacije radnika, odnosno sindikati i organizacije poslodavaca. Također, nudi se, slobodno stupanje i istupanje iz sindikata. Obitelj je pod osobitom zaštitom Republike. S druge strane, Republika brine se i o slabim, nemoćnim i drugim zbog nezaposlenosti ili nesposobnosti za rad uz osiguranje pomoći za podmirenje osnovnih životnih potreba, oni se nazivaju socijalni slučajevi, a kroz socijalne prestacije nastoji se pomoći istima. Nadalje, proklamirano je pravo na školovanje od čega je osnovno školovanje besplatno, a srednje i visokoškolsko obrazovanje dostupno pod jednakim uvjetima s čime se slažem jer svi imaju jednaku šansu i pravo na obrazovanje. A tradicionalna činjenica jest sloboda i autonomija sveučilišta zajamčena Ustavom. Zaštita kulturnih prava isto tako se zajamčuje. (čl. 69). Isto tako, zajamčeno je pravo na zdrav život te se formulira člankom 70. Ustava ekološko pravo.

Ustrojstvo državne vlasti (u strukturi Ustava dio IV.) sadrži odredbe za regulaciju Hrvatskog sabora, Predsjednika Republike Hrvatske, Vlade Republike Hrvatske, Sudbene

vlast i Državnog odvjetništva. Propisano je člankom 71. Ustava kako Hrvatski sabor je predstavničko tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj, u običnom govoru, naziva se i parlament. Propisano je kao Hrvatski sabor ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika koji se biraju neposredno tajnim glasovanjem temeljem općeg i jednakog biračkog prava. Zastupnici u Hrvatskome saboru nemaju obvezujući mandat i primaju novčanu naknadu za obavljanje poslova te također, imaju zastupnički imunitet. Propisano je člankom 79. Ustava, kako Hrvatski sabor redovito zasjeda dva puta godišnje. Također, određen je predsjednik i jedan ili više potpredsjednika, a ustrojstvo i način rada uređuje se poslovnikom. Proklamirane su ovlasti Hrvatskoga sabora te odlučivanje o: donošenju i promjeni Ustava, donosi državni proračun, donosi zakone, odlučuje o ratu i zaključuje mir, raspisuje referendum, daje amnestiju za kaznena djela te obavlja druge poslove propisane Ustavom. Također, Hrvatski sabor ima radna tijela, a to su odbori i povjerenstva. Nastavno, propisano je člankom 94. Ustava kako Predsjednik Republike Hrvatske predstavlja i zastupa Republiku u zemlji i inozemstvu. Određeno je kako on ima značajne ovlasti u postupku formiranja te eventualnog razrješenja i rada Vlade. Bira se na vrijeme od pet godina na neposrednim izborima. Također, Predsjednik ima mogućnost da u situacijama kad niti jedna stranka ili koalicija nije zadobila jasnu i čvrstu većinu u Hrvatskom saboru, stvarno, a ne samo formalno odlučuje, odnosno izabire kome će povjeriti mandat za sastav Vlade. Nakon toga, Vlada stupa na dužnost kada joj povjerenje iskaže većina svih zastupnika u Hrvatskom saboru. U suprotnom, Predsjednik imenuje privremenu nestranačku vladu i istodobno raspisuje prijevremene izbore za Hrvatski sabor. Pisano je o pravima Predsjednika Republike, neka od njih su sljedeća: odgovoran za obranu neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti, vrhovni zapovjednik oružanih snaga, samostalno imenuje i razrješuje vojne zapovjednike, na temelju odluke Hrvatskoga sabora objavljuje rat i zaključuje mir, daje pomilovanja te obavlja druge dužnosti određene Ustavom. Također, ima imunitet nepovredivosti, kao što se može vidjeti i kod saborskih zastupnika. Ali u obavljanju njegovih dužnosti, propisano je člankom 107. Ustava, pomažu mu savjetodavna tijela. Zaključno, Predsjednik Republike raspolaže, bilo samostalno ili u suradnji s Vladom ili predsjednikom Vlade, nizom ovlasti koje su u djelokrugu izvršne vlasti.

Nastavno u Ustrojstvu državne vlasti, Vlada Republike Hrvatske obavlja izvršnu vlast u skladu s Ustavom i zakonom. Definirano je člankom 109. Ustava kako Vladu čine predsjednik, jedan ili više potpredsjednika i ministri. Valja napomenuti, kako članove Vlade predlaže osoba kojoj je Predsjednik Republike povjerio mandat za sastav Vlade. Nadalje, pisano je u članku 110., 111. i 112. Ustava o načinima i postupcima u slučajevima

neizglasavanja povjerenja Vladi. Isto tako, treba reći, kako je Vlada odgovorna Hrvatskom saboru. Nešto od zanimljivijih poslova Vlade Republike Hrvatske propisano je člankom 113. Ustava, a nabrojano je nekoliko: predlaže zakone i druge akte Hrvatskom saboru, predlaže državni proračun i završni račun, donosi uredbе za izvršenje zakona, itd.

Prije definiranja sudbene vlasti, opisano je, kako „radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se izreče javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to taže, ili u opsegu koje je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde“. (Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, MU 6/99, 8/99, 14/02). Prema članku 118. Ustava propisano je kako sudbenu vlast obavljaju sudovi, ona je samostalna i neovisna, a sudovi sude na temelju Ustava, zakona, međunarodnih ugovora i drugih važećih izvora prava. Sudci imaju imunitet u skladu sa zakonom, što je posve opravdano. Člankom 123. Ustava propisano je sudačka stalna dužnost. Ali isto tako, sudac može biti razriješen sudačke dužnosti: ako to sam zatraži, ako trajno izgubi sposobnost obavljati svoju dužnost, ako bude osuđen za kazneno djelo koje ga čini nedostojnim obavljanja sudačke dužnosti i drugi razlozi propisani Ustavom. Nadalje, propisano je Državno sudbeno vijeće te obrađeno je kakvo je to tijelo, o čemu odlučuje, na koji način donosi odluke i na temelju kojih kriterija, te broj članova i postupak biranja predsjednika ,itd.

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske propisano je člankom 125. Ustava kao samostalno i neovisno pravosudno tijelo ovlašteno i dužno postupati protiv počinitelja kaznenih i drugih kažnjivih dijela, poduzimati pravne radnje radi zaštite imovine Republike Hrvatske te podnositi pravna sredstva za zaštitu Ustava i prava. Propisano je kako se imenuje glavni državni odvjetnik i na koje razdoblje, kako se imenuju i razrješuju zamjenici, sastav članova Državnoodvjetničkog vijeća, a djelokrug, ustroj, način rada uređuju se zakonom.

Ustavni sud Republike Hrvatske (u strukturi Ustava dio V.) je, moglo bi se reći, po „strani“, odnosno „izvan“ ostalih sudova. Ustavni sud čini trinaest sudaca koje bira Hrvatski sabor dvotrećinskom većinom glasova ukupnog broja zastupnika. Postupak kandidiranja propisan je člankom 126. Ustava. Djelokrug Ustavnog suda Republike Hrvatske je sljedeći, članak 129. Ustava: odlučuje o suglasnosti zakona s Ustavom, odlučuje o suglasnosti drugih propisa s Ustavom i zakonom, odlučuje, u skladu s Ustavom, o odgovornosti Predsjednika

Republike, nadzire ustavnost programa i djelovanja političkih stranaka i može, u skladu s Ustavom, zabraniti njihov rad te obavlja i druge poslove propisane Ustavom.

Mjesna, lokalna i područna (regionalna) samouprava (u strukturi Ustava dio VI.) zajamčeno je, dakle Ustavom, pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu (čl. 133.) zato što ne mora sve nužno biti centralizirano na Grad Zagreb koji je ujedno i glavni grad Republike Hrvatske (čl. 13.), nego sustavom decentralizacije, mogu biti, ravnomjerno raspoređena sredstva na cijeli teritorij Republike Hrvatske. Propisano je člankom 134. Ustava kako su jedinice lokalne samouprave općine i gradovi, a jedinice područne (regionalne) samouprave županije. Načina rada jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave uređeno je, u okviru zakona, njihovim statutima. Također, centar, odnosno država, dužna je pomagati financijski slabije jedinice lokalne samouprave u skladu sa zakonom.

Međunarodni odnosi (u strukturi Ustava dio VII.) pisano je, sastoje se od dva dijela, a to su: međunarodni ugovori te udruživanje i razdruživanje. Međunarodni ugovori, prema članku 139. Ustava, odnosno njihovo sklapanje u nadležnosti je, ovisno o naravi i sadržaju međunarodnog ugovora, Hrvatskog sabora, Predsjednika Republike i Vlade Republike Hrvatske. Treba reći kako međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka, a po pravnoj snazi su iznad zakona. Njegove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo na način u njemu utvrđen ili suglasno općim pravilima međunarodnoga prava. O udruživanju i razdruživanju odlučuje prethodno Hrvatski sabor dvotrećinskom većinom svih zastupnika, a odluka se odnosi na referendumu većinom glasova birača koji su pristupili referendumu što je detaljnije propisano člankom 142. Ustava.

Europska unija (u strukturi Ustava dio VIII.) obrađeno je, kako sadrži još četiri dijela: pravna osnova članstva i prijenos ustavnih ovlasti, sudjelovanje u institucijama Europske unije, pravo Europske unije te pravo građana Europske unije. Dakle, Republika Hrvatska, na temelju članka 142. Ustava, kao država članica Europske unije, sudjeluje u stvaranju europskog zajedništva kako bih zajedno s ostalim članicama osigurala trajni mir, slobodu, sigurnost i druge dobrobiti na kojima se Europska unija zapravo i zasniva. Člankom 144. Ustava, propisano je neposredno zastupanje građana Republike Hrvatske u Europskom parlamentu. Treba spomenuti, što je zanimljivo, kako u Vijeću i Europskom vijeću, Republiku Hrvatsku zastupaju Vlada i Predsjednik Republike. Državljeni Republike Hrvatske, kao građani Europske unije, uživaju prava koja im jamčim stečevina Europske unije, a posebno: slobodu kretanja i nastanjivanja na području svih država članica, pravo korištenja peticija Europskom parlamentu, podnošenje predstavki Europskom ombudsmanu te pravo obraćanja

institucijama na hrvatskom kao i na svim službenim jezicima Europske unije te dobiti odgovor na istom jeziku te ostala prava propisana Ustavom.

Promjena Ustava (u strukturi Ustava dio IX.) sadrži činjenice tko ima pravo predložiti promjenu Ustava, a ima najmanje jedan petina zastupnika u Hrvatskome saboru, Predsjednik Republike i Vlada Republike Hrvatske, s tim da promjenu proglašava Hrvatski sabor (članak 150.) koji i odlučuje o toj promjeni dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika.

Završne odredbe (u strukturi Ustava dio X.) kojima propisano je u članku 151. i 152. stupanje Ustava na snagu te rok za donošenje Ustavnog zakona.

Značaj sadašnjeg ustrojstva vlasti u odnosu na prethodni prilično je složen, ali usudit ću se reći, pozitivno. Budući je bilo četiri intervencije u prvi Ustav Republike Hrvatske, u Božićni Ustav, dogodilo se dosta promjena. Sjetimo se, 9. studenoga 2000. godine, i kako su ukinuti članci 140., 141. i 142. jer su sadržavali norme koje su se odnosile na bivšu Jugoslaviju. Isto tako, trebalo je brisati sve odredbe koje su bile ostaci bivšeg sustava, na primjer, Narodna banka Republike Hrvatske u Hrvatska narodna banka, Sabor je ponovno promijenio ime u Hrvatski sabor, a najviše, željelo se promijeniti ulogu i položaj Predsjednika Republike te koncentraciju moći u njegovim rukama koja je bila prevelika. Na primjer, zanemarivalo se previše diobu vlasti te je Predsjednik Republike istovremeno bio i Predsjednik i vođa političke stranke koja je osvojila vlast izborima. Također, razmatrana je stručnost i djelotvornost pravosuđa, promjena uloge Ustavnog suda, itd. Osim toga, dvodomna struktura nije funkcionirala te je 28. ožujka 2001. godine ukinut Županijski doma Hrvatskoga sabora. Nastavno, promjene od 16. lipnja 2010. godine obuhvaćale su promjene usvojene zbog potreba pregovora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji, promjene radi budućeg članstva u Europskoj uniji, promjene u svrhu političkog odlučivanje, itd. Sve navedeno, zaokružilo je Ustav Republike Hrvatske kakav je danas. Sadašnji ustroj vlasti demokratskiji je u odnosu na prethodni sustav te, samim time, i djelotvorniji za sve građane Republike Hrvatske.

8. SHEMATSKI PRIKAZ USTAVA

SADRŽAJ

**Uvodno o Promjeni Ustava Republike Hrvatske
od 16. lipnja 2010. (Vladimir Šeks)**

USTAV REPUBLIKE HRVATSKE

(pročišćeni tekst)

NN 85/2010

- I. Izvorišne osnove**
- II. Temeljne odredbe** (čl. 1.-13.)
- III. Zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda** (čl. 14.-70.)
 - 1. Zajedničke odredbe (čl. 14.-20)
 - 2. Osobne i političke slobode i prava (čl. 21-47.)
 - 3. Gospodarska, socijalna i kulturna prava (čl. 48.-70)
- IV. Ustrojstvo državne vlasti** (čl. 71. -125.)
 - 1. Hrvatski sabor (čl. 71.-93.)
 - 2. Predsjednik Republike Hrvatske (čl. 94.-107.)
 - 3. Vlada Republike Hrvatske (čl. 108.-124.)
 - 4. Sudbena vlast (čl. 118.-124.)
 - 5. Državno odvjetništvo (čl. 125.)
- V. Ustavni sud Republike Hrvatske** (čl. 126.-132.)
- VI. Mjesna, lokalna i područna (regionalna) samouprava** (čl. 133.-138.)
- VII. Međunarodni odnosi** (čl. 139.-141.)
 - 1. Međunarodni ugovori (čl. 139.-141.)
 - 2. Udruživanje i razdruživanje (čl. 142.)
- VIII. Europska unija** (čl. 143.-146.)
 - 1. Pravna osnova članstva i prijenos ustavnih ovlasti (čl. 143.)
 - 2. Sudjelovanje u institucijama Europske unije (čl. 144.)
 - 3. Pravo Europske unije (čl. 146.)
 - 4. Pravo građana Europske unije (čl. 146.)
- IX. Promjena ustava** (čl. 147.-150.)
- X. Završne odredbe** (čl. 151.-152.)

Kazalo pojmova (Dejan Palić)

Himna Republike Hrvatske

9. ZAKLJUČAK

Rad je posvećen proučavanju najznačajnije materije za pravni poredak određene države, a to je ustav kao temeljni izvor ustavnog prava.

Prije svega, u radu je opisan pravni i politički status ustava. Obradeno je kako ustav je najviši pravni akt, temelj i okvir pravnog sustava i najznačajniji politički dokument određene države. Pravo je uvijek, uz sve ostalo, rezultat odgovarajućeg političkog procesa ili drugačije rečeno, svaki pravni propis je više ili manje politička odluka. Također, obradeno je informativno što se događa kada najviši organ, odnosno suvereni organ krši pravne norme te mišljenja različitih autora na ovu temu, ali i objašnjenje od koga dolazi sankcija za takvo kršenje.

Objašnjen je odnos ustavnog prava i drugih grana pravnog sustava te na primjerima iz hrvatskih zakona podvučena je paralela ustavnih osnovnih i završnih normi te kako one ostalim granam prava služe kao osnovne i početne norme. Objasnjeno je odnos ustavnog prava i obiteljskog prava, odnos ustavnog prava i radnog i socijalnog prava, odnos ustavnog prava i građanskog prava, ustavnog i upravnog prava, ustavnog prava i kaznenog prava te ustavnog i međunarodnog prava te na koncu, obradeno je kako ova osebujna prava grana djeluje na ostale pravne grane pravnog sustava.

Iznesene su vrste ustava te opisani najznačajniji ustavi od koji se posebno ističe kruti ustav te on kao takav prevladava u većini država suvremenog svijeta. Može se sa sigurnošću ustvrditi kako će ove činjenice pomoći svakome pri razumijevanju izvora ustavnog prava i omogućiti lakše snalaženje u hijerarhiji pravnih propisa. Budući se ustav ne bih trebao često mijenjati, i kako to ne bih postala politička praksa mijenjanja zakona, pojašnjene su revizijske opcije ustavnog teksta te navedeni načini, tehnike i uvjeti njegove promjene gdje se posebno kao uvjet ističe dvotrećinska većina koja se vrlo teško postiže unutar Hrvatskog sabora s ciljem što rjeđeg mijenjanja Ustava Republike Hrvatske.

Informativno je obradeno, kroz kritički osvrt sadašnje ustavno uređenje Republike Hrvatske.

10. LITERATURA

Knjige:

1. Bačić, A. et al, (1990) *Leksikon temeljnih pojmova politike, abeceda demokracije*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Bačić, A. (2012), *Ustavno pravo i političke institucije, studijski izvor*. Split: Pravni fakultet u Splitu.
3. Borković, I. (2002), *Upravno pravo*. Zagreb: Narodne novine.
4. Cvitanović, L., Horvatić, Ž., Derenčinović, D., (2016), *Kazneno pravo opći dio I, prvo izd.* Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
5. Degan, V.Đ. (2011) *Međunarodno pravo*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Klarić, P.; Vedriš, M. (2014) *Građansko pravo, XIV. izmijenjeno i dopunjeno izd.* Zagreb: Narodne novine.
7. Perić, B. (1994) *Država i pravni sustav, 6. izd.* Zagreb: informator.
8. Smerdel, B.; Sokol, S. (2007) *Ustavno pravo, 3 neizmijenjeno izd.* Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.

Pravni propisi:

9. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Rim, od 4. studenoga 1950., Narodne novine, br. MU 6/99, 8/99, 14/02
10. Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15)
11. Obiteljski zakon (NN 103/15)
12. Ustav Republike Hrvatske (NN 85/10, 05/14)
13. Zakon o radu (NN 93/14)
14. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14)
15. Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17)

Mrežna stranica:

16. Ministarstvo uprave

URL: <https://uprava.gov.hr/ustavno-uredjenje-12707/12707> (9.05.2017.)

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **Ivan Skenderović**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog rada pod naslovom **Ustav kao temeljni izvor ustavnog prava** te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 31. kolovoza 2017.

Ivan Skenderović
